

Lapsen edun tapauskohtainen arviointi poliisitehtävillä

Sanna Nykänen

11/2021

ESIPUHE

”Miksi aina, kun lapsen tai nuoren elämässä tapahtuu jotain kamalaa, joku tahon kertoo, että ongelmat olivat nähtävissä jo pitkään? Jos ne kerran nähdään, miksi ei puututa ajoissa?”

Sosiaali- ja terveysministeriön varhaisen puuttumisen mallin, Varpu-hankkeen, aloittanut kysymys (Taskinen 2012, 46).

Poliisi kohtaa usein tehtävillään haavoittuvassa asemassa olevien lapsien lähipiirin ihmisiä. Tunnistamalla lapsen etua ja heikentäviä tai uhkaavia riskitekijöitä ja -henkilöitä, poliisi voi tehdä oikea-aikaisen lastensuojeluilmoituksen, vaikka lapsi ei olisi tehtävällä fyysisesti edes läsnä. Tiiviillä yhteistyöllä lastensuojeluviranomaisen kanssa poliisi turvaa kaikkein vaikeimmissa oloissa elävien lasten kehitystä, hyvinvointia ja oikeudellista asemaa lapsen edun mukaisesti.

Opinnäytetyöni tavoitteena on edistää Yhdistyneiden Kansakuntien Lapsen oikeuksien sopimuksen edellyttämän lapsen edun ensisijaisuuden laadukasta täytäntöönpanoa viranomaistoiminnassa. Lisäksi opinnäytteeni toteuttaa osaltaan Suomen Kansallista lapsistrategiaa. Yksi sen keskeisistä teemoista on haavoittuvassa asemassa olevien lasten oikeuksien toteutuminen ja heidän tarpeidensa tunnistaminen. (Kansallinen lapsistrategia 2040)

Haluan kiittää Lahden pääpoliisiasemalla työskenteleviä Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymän sosiaali-päivystyksen työntekijöitä yhteistyöstä ja asiantuntijuuden jakamisesta opinnäytetyöni käyttöön.

Kiitos perheelleni ja läheisilleni antamastanne tuesta opinnäytetyön prosessin ja koko opiskeluni aikana. Teidän kanssanne kaikki on mahdollista!

TIIVISTELMÄ

Tekijä: Sanna Nykänen

Julkaisun nimi: Lapsen edun tapauskohtainen arviointi poliisitehtävillä

Opinnäytetyön muoto: Toiminnallinen opinnäytetyö

Julkisuusaste: Julkinen

Ohjaaja: Olavi Kujanpää

Tutkinto: Poliisi (AMK)

Poliisin tehtävillään saamat tiedot ja tekemät havainnot lapsen elämään vaikuttavista olosuhteista ja lapsen lähipiirin henkilöistä ovat lastensuojeluviranomaiselle arvokasta tietoa. Poliisi on yksi niistä viranomaisista, jolle lastensuojelulaki määrää velvollisuuden lastensuojeluilmoituksen tekoon.

Tämä opinnäytetyö käsittelee lapsen edun tapauskohtaista arviointia poliisitehtävillä. Se opastaa havaitsemaan poliisitehtävän ulkokehältä ne näkymättömät lapset, joiden etuun tehtävän tapahtumat tai ihmiset voivat vaikuttaa haitallisesti. Lapsen edun tapauskohtainen arviointi on ajattelumalli, jota voi soveltaa kaikilla poliisitehtävillä. Näkymättömän lapsen saattaminen näkyväksi voi olla yksittäisen lapsen kannalta erittäin merkittävää.

Lapsen edun ensisijaisuutta viranomaistoiminnassa edellytetään YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksessa. Lapsen etu ja oikeudet eivät silti toteudu riittävästi lainsäädännössämme, viranomaistyössä ja tuomioistuimissa, kuten YK:n Lapsen oikeuksien komitea raportissaan vuonna 2011 on Suomelle huomauttanut.

Lapsen edun käsitteen ja nykyaikaisen lastensuojelun viranomaistoiminnan ymmärtäminen auttaa näkemään lapsen suojelun erityisyyden ja mahdollisuudet. Avaan opinnäytetyössäni lastensuojelun termejä ja prosesseja, sekä esittelen käytännönläheisin esimerkein tapauskohtaisen lapsen edun arvioinnin merkitystä ja käyttöä poliisin työtehtävillä. Työ sisältää myös tiiviin kenttäohjeen lapsen edun huomioimisesta järjestyspoliisin työssä.

Sivumäärä: 52

Tarkastuskuukausi ja vuosi: 11 / 2021

Avainsanat: lapsen etu, lapsen edun arviointi, poliisi, lastensuojeluilmoitus, lastensuojelu, lapsen suojelu, sosiaalipäivystys, Lasten oikeuksien sopimus

SISÄLLYSLUETTELO

1 JOHDANTO	6
1.1 Näkymättömästä näkyväksi poliisitehtävällä	7
1.2 Poliisin tuottaman tiedon arvon ymmärtäminen lapsen suojelussa	8
2 TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TOTEUTUS	10
2.1 Aiheen valinta	10
2.2 Tutkimustehtävä, aiheen rajausta ja työn rakenne	12
2.3 Tutkimuslupa asiantuntijahaastatteluihin	13
3 LAPSEN ETU	14
4 LASTENSUOJELU	15
4.1 Lapsen oikeuksien sopimus, Yhdistyneet Kansakunnat	16
4.1.1 Sopimuksessa keskeisintä on lapsen edun ensisijaisuus	16
4.1.2 Sopimuksen seuranta	17
4.1.3 Lapsen oikeuksien sopimuksen rikkomisesta voi valittaa komitealle	18
4.2 Suomen valtion Kansallinen lapsistrategia 2040	19
4.3 Lastensuojelu osana kunnan sosiaalihoitoa	19
4.4 Varhaisen tuen ja puuttumisen malli	20
5 LASTENSUOJELULAKI	21
5.1 Lastensuojelun historia Suomessa	22
5.2 Yksilö keskiössä nykyaikaiseen lastensuojeluun	23
6 LASTENSUOJELUN PROSESSIT	23
6.1 Lastensuojeluilmoitus	24
6.1.1 Ennakollinen lastensuojeluilmoitus	25
6.1.2 Lastensuojeluilmoituksen tekijän tunnistettavuus	25
6.2 Lastensuojelutarpeen selvittäminen	26
6.3 Avohuollon tukitoimenpiteet	26
6.3.1 Sijoitus avohuollon tukitoimena	27
6.4 Sitten ne sossut tulee ja vie lapset! Huostaanoton lyhyt historia	28
6.5 Kiireellinen sijoitus	29
6.6 Huostaanotto ja sijaishuolto	29

6.7 Huostaanoton oikeusvaikutukset.....	30
6.8 Jälkihuolto.....	31
7 SOSIAALIPÄIVYSTÄJIEN HAASTATTELUT	31
7.1 Kotikeikka, lapset lähes näkyvillä	32
7.2 Kotikeikka, lapset muualla.....	34
7.3 Päihtyneet nuoret.....	34
7.4 Säilöön otetut, tapaajavanhemmat, aikuiset näpistelijät	35
7.5 Anna perustehtävän jälkeen hetki kokonaistilanteen arvioinnille	35
7.6 Jääkö poliisilta tekemättä lastensuojeluilmoituksia?	36
7.7 Milloin yhteys sosiaalipäivystykseen?	37
7.8 Näkymättömästä lapsesta näkyväksi	38
7.9 Lastensuojeluilmoituksen tekemisestä	39
8 POLIISIN ROOLI LASTEN SUOJELUSSA JA LASTENSUOJELUSSA	40
9 POHDINTA.....	43
LÄHTEET	48

1 JOHDANTO

Poliisin perheväkivaltatehtävä.

Mies on raudoitettuna olohuoneessa ja toinen partio ottaa hänet kuljetettavaksi putkaan. Ensihoito paikkaa päihtynyttä, itkuisena sopertelevaa naista keittiössä. Asunnossa on sekaista, vessan ovi repsottaa ylemmästä saranastaan, huonekaluja on kaatunut, lattialla on särkyneitä tavaroita. Alkoholia asunnossa on käytetty runsaasti tölkkien lukumäärän ja kiinniotetun miehen aggressiivisen käytöksen perusteella.

Asunnossa on partion alkutietojen perusteella kirjoilla nelihenkinen lapsiperhe. Partion tutkiessa asuntoa löytyy huone, jossa on kaksi lasten sänkyä. Lapset, tyttö ja poika, löytyvät niistä toisen alta. Tyttö on hiljaa, katselee lattiaan. Partio huomaa punoittavalta päältaelta puuttuvan hiuksia konstaapelin kämmenen kokoiselta alueelta. Poika on laskenut alleen, vasen poski punoittaa, ja hän itkee hiljaa. Partion toinen jäsen jää lastenhuoneen lattialle istumaan lasten viereen, toinen soittaa poliisilaitoksen sosiaalipäivystykseen, kertoo tilanteen. Partio jää sovitusti odottamaan sosiaalityöntekijöiden saapumista paikalle.

Lastensuojeluilmoituksen tekeminen on viranomaisen velvollisuus, josta määrätään Lastensuojelulain viidennen luvun 25 pykälässä. Ilmoitus on tehtävä, mikäli viranomainen on tehtävässään saanut tietää lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet, tai lapsen oma käyttäytyminen edellyttää mahdollista lastensuojelun tarpeen selvittämistä. Lastensuojelulaki listaa 16 eri viranomaista, joita viranomaisen velvollisuus lastensuojeluilmoituksen tekoon edellä mainituin perustein koskee. Poliisi on yksi näistä viranomaisista. (Lastensuojelulaki, 2007).

Edellä kuvattu fiktiivinen poliisin perheväkivaltatehtävä on ehkä selkein poliisitehtävä, jolloin lastensuojeluilmoituksen teko on jokaiselle konstaapelille itsestään selvä virkatoimi. Tytön päältaelta puuttuvat hiukset ja pojan punoittava poski antavat todennäköisin syin olettaa, että lapset ovat rikoksen uhreja. Lasten vammat täyttävät pahoinpitelyn tunnusmerkit (Rikoslaki, 1889). Pojan rakon pettämisen voi nähdä lapsen ikää ja kehitystasoa tarkastellen reaktiona voimakkaasta pelosta, kaltoin kohtelusta, joka on todennäköisesti aiheutunut perheen kotona vallinneista lastensuojelulain tarkoittamista kehitystä vaarantavista olosuhteista, tässä huoltajien liiallisesta päihteiden käytöstä ja aggressiivisestä käytöksestä, jonka voi epäillä kohdistuneen lapsiin.

Lapset tulevat edellä kuvatun kaltaisessa tilanteessa nähdäiksi olemalla fyysisesti läsnä tapahtumapaikalla. Heidän fyysisestä ja henkisestä kaltoinkohtelustaan on olemassa selvästi havaittavia, dokumentoitavia jälkiä. Tilanteessa poliisipartio havaitsi selkeitä lastensuojelulain määrittelemiä viranomaista lastensuojeluilmoituksen tekoon velvoittavia lasten hoidon ja huolenpidon puutteita, sekä kehitystä vaarantavia olosuhteita.

Poliisi havaitsee ja saa tietää työssään myös sellaisia asioita, joita lastensuojeluviranomaiset eivät näe, tai voi muutoin saada tietää. Tämän työn tarkoituksena on avata lastensuojelun prosesseja poliiseille, koska lastensuojelun laajempi ymmärtäminen voi auttaa poliisia ymmärtämään tehtävillään saamiensa havaintojen ja tietojen merkityksen lapsen suojelulle lastensuojeluviranomaisessa. Lastensuojeluviranomainen siis tarvitsee lapsen suojelutarvetta arvioidakseen niitä tietoja, joita poliisi tehtävillään saa tietoonsa.

Poliisi on tehtävillään ja toiminnallaan usein kytköksissä juuri kaikkein haavoittuvimmassa asemassa oleviin lapsiin. Poliisi voi siten työssään myös turvata kaikkein vaikeimmissa oloissa elävien lasten elämää ja oikeudellista asemaa. Tunnistamalla lapsen suojelun tarve tapauskohtaisella lapsen edun arvioinnilla, poliisi voi tehtävältään tehdä oikea-aikaisen yhteydenoton sosiaalipäivystykseen mahdollisen lastensuojelun tarpeessa olevasta lapsesta, vaikka lapsi ei tehtävällä fyysisesti edes läsnä olisikaan.

Poliisi ei siis tehtävillään arvioi lastensuojelun tarvetta, vaan tekee ilmoituksen lastensuojeluviranomaiselle havaitsemistaan lapsen hoivaan, hyvinvointiin, tai kasvuolosuhteisiin mahdollisesti vaikuttavista asioista tai henkilöistä. Lastensuojelun tarpeen arvioinnin tekee aina lastensuojeluviranomainen. Poliisin tehtävä viranomaisena on arvioida, toteutuuko lapsen etu Lapsen oikeuksien sopimuksen tarkoittamalla tavalla. Onko lapsella turvalliset kasvuolot? Pystyisikö tehtävällä tavattu lapsen elinpiiriin kuuluva henkilö tarjoamaan lapsen edun mukaiset olosuhteet lapselle?

1.1 Näkymättömästä näkyväksi poliisitehtävällä

Johdannossa kuvattu poliisitehtävä lapsiperheen asunnossa, jossa vanhemmat ovat päihtyneet ja lapsissa kaltoinkohtelun merkkejä, vaatii lapsen edun nimissä välitöntä yhteydenottoa sosiaalipäivystykseen. Poliisipartiolla on kuitenkin myös paljon tehtäviä, joilla lapsia ei ole näin selkeästi näkyvissä. Voidaan puhua näkymättömistä lapsista, jotka ovat ikään kuin käsillä olevan poliisitehtävän ulkokehällä. Lapsi ei suoranaisesti liity tehtävään, mutta tehtävä koskettaa myös jotain lasta.

Tällaisia tilanteita on esimerkiksi päihtyneenä häiriköivän henkilön poistaminen asunnosta, jossa kirjoilla olevat lapset eivät ole paikalla. Tai jo lastensuojelun asiakkaaksi tiedetyn perheen päihtyneen aikuisjäsenen kohtaaminen tehtävällä. Sijaishuoltoon sijoitetun lapsen poissaolo vanhempansa luokse suuntautuvalla poliisitehtävällä ei välttämättä anna konstaapelin mielestä aihetta lastensuojeluilmoituksen tekoon, koska lapsi on sijoitettuna, ja siten jo lastensuojelun asiakkaana. Lapsen asiat saattavat siis poliisitehtävällä näyttäytyä hoidossa olevilta, jos lapsi on vanhempien kertoman mukaan sijaishuollossa, tai vaikka mummolassa, eikä tehtävä suoraan kosketa lasta, lapsi ei siis ole tilanteessa fyysisesti paikalla.

Päihtyneenä autoa kuljettaneen lapsesta tehdään erittäin todennäköisesti lastensuojeluilmoitus, mikäli lapsi on autossa mukana matkustajana. Jos lapsi sen sijaan ei ole mukana, lastensuojeluilmoituksen ilmoitusvelvollisuuden ei ehkä katsota täyttyneen. Alkoholitiperheessä kasvaneen 17 - vuotiaan reippaan tuntuisen teinitytön vakuuttelu pärjäämisestään kotona äidin lähdettyä päihtymyssäilöön voi mennä konstaapelille läpi, ja lastensuojeluilmoituskin jäädä tekemättä. 17 - vuotias on lastensuojelulain mukaan kuitenkin yksiselitteisesti lapsi, ja erittäin todennäköisesti tilanteessaan tuen tarpeessa. Nuoren tuen tarpeen arviointi poliisitehtävällä taas kuuluu ainoastaan lastensuojeluviranomaiselle, ei koskaan poliisille.

Edellä tässä luvussa kuvatuissa tapauksissa lapsen edun arviointi voi jäädä tekemättä, eikä lapsen oikeudet siten toteudu Lasten oikeuksien sopimuksen tarkoittamina ja velvoittamina. Tarkastellaan vielä poliisitehtävällä kohdattua vanhempaa, jonka lapsi on sijoitettuna lastensuojelulaitokseen. Perheensä ulkopuolelle sijoitettu lapsi yleensä tapaa vanhempiaan sijoituksen aikana (Pajulammi 2014, 390). Lastensuojeluilmoitus saattaisi poliisiin tiedot ja havainnot lastensuojeluviranomaisen tietoon, ja tapaajavanhemman kyvyn antaa lapselle turvaa ja huolenpitoa tapaamisilla uudelleen arvioitavaksi. Kodin ulkopuolinen sijoitus voidaan myös purkaa, mikäli vanhempien tilanne merkittävästi kohenee (Taskinen 2012, 107). Tässäkin poliisiin havainnot ja tiedot vanhemman tilanteesta ovat arvokasta tietoa lastensuojeluviranomaiselle lapsen edun arviointiin.

1.2 Poliisin tuottaman tiedon arvon ymmärtäminen lapsen suojelussa

Poliisi havaitsee ja saa tietää työssään paljon sellaisia asioita, joita lastensuojeluviranomaiset eivät näe, tai voi muutoin saada tietää. Havaintojen ja tiedon arviointi poliisitehtävillä lapsen edun kautta edistää tietoisuutta lapsen asemasta ja tilanteesta.

Tämän työn tarkoituksena on avata lastensuojelun prosesseja ja tapauskohtaisen lapsen edun arviointia poliisille. Lastensuojelun laajempi ymmärtäminen voi auttaa poliisia ymmärtämään omilla tehtävillään tekemiensä havaintojen ja saamiensa tietojen merkityksen lapsen suojelulle lastensuojeluviranomaisessa. Lastensuojelu siis tarvitsee lapsen tilannetta arvioidakseen niitä tietoja, joita poliisi tehtävillään saa tietoonsa.

Lapsen edun tapauskohtainen arviointi poliisitehtävillä on tapa ajatella käsillä olevaa tehtävää laajemmin. Se haastaa näkemään tilanteen kokonaisvaltaisemmin, kuten aiemmin luvussa 1.1. mainitussa huumeratti-tehtävässä, ja tulemaan tietoisiksi tehtävään mahdollisesti liittyvästä lapsen edusta.

Tarkastellaan siis tuota luvun 1.1 ajosta pysäytettyä kuljettajaa, joka on ajanut tapahtumapaikalla tehdyn huumerattitestin mukaan huumaavien aineiden vaikutuksen alaisena. Kuljettajalla ei ollut

kyydissä muita henkilöitä. Lapsen edun huomioiminen tässä tilanteessa tarkoittaa kuljettajalta kysymistä, tai poliisin rekistereistä sen tarkistamista, onko kuljettajalla huollettavia alaikäisiä lapsia. Mikäli kuljettajalla on alle 18-vuotiaita lapsia tai huollettavia, tehdään lastensuojeluilmoitus. Huumeita käyttänyt, päihtyneenä ajava henkilö ei välttämättä pysty tarjoamaan lapselle lastensuojelulain tarkoittamaa huolenpitoa ja turvallisia olosuhteita hyvään kehitykseen. Mahdollinen tiedossa oleva lastensuojelun asiakkuus ei saa vaikuttaa lapsen edun tapauskohtaiseen arviointiin juuri tällä tehtävällä, eikä siten lastensuojeluilmoituksen tekoon.

Viranomaisen velvollisuus on ilmoittaa lastensuojelulain mukaisesta lapseen hoitoon, huolenpitoon, tai kasvuolosuhteisiin vaikuttavista olosuhteista tekemistään havainnoista, tässä kohden siis huumausaineita käytävästä vanhemmasta, jonka poliisi tapasi tehtävällään. Huoltaja perheineen tarvitsee vanhemmuutensa tueksi paitsi päihdehoitoa, myös lastensuojelun apua. Huollettavien lasten kasvuolot päihdeongelmaisen vanhemman kanssa ovat juuri niitä lastensuojelulain tarkoittamia olosuhteita, jotka vaarantavat lapsen huolenpitoa ja kehitystä (Lastensuojelulaki 2007). Lapsen edun tapauskohtainen arviointi ei siis juurikaan vaadi lisätöitä. Tehtävän lisäksi on vain tarkistettava epäillyn mahdolliset alaikäiset lapset.

Tapauskohtaisen lapsen edun arvioinnin prosessi menisi silloin niin, että poliisi arvioisi tehtävällä onko tällä huumausaineiden vaikutuksen alaisena ajamisella vaikutusta epäillyn toimintakykyyn lapsen kanssa niin, että lapsen etu joko toteutuu, tai ei. Nyt lapsia ei ollut kyydissä, mutta ehkä huomana samainen epäilty vie lapsiaan kouluun, edelleen tai jälleen huumausaineiden vaikutuksen alaisena. Tai onko epäilty kykenevä kotonaan huolehtimaan lapsistaan ollessaan huumaavien aineiden vaikutuksen alainen? Mikäli henkilöllä on alaikäisiä lapsia, poliisi tekee päihtyneenä ajaneen kuljettajan lapsista lastensuojeluilmoituksen. Näin tapauskohtaisella lapsen edun arvioinnilla ehkäistään tahatonta lastensuojeluilmoituksen tekemättä jättämistä, ja tehdään näkyväksi huumausaineita käyttävän vanhemman lapsen etua vahingoittavat valinnat.

Poliisi ei siis tehtävällään arvioi lastensuojelun tarvetta, vaan tekee ilmoituksen lastensuojeluviranomaiselle havaitsemistaan lapsen hoivaan, hyvinvointiin, tai kasvuolosuhteisiin mahdollisesti vaikuttavista asioista. Lastensuojelun tarpeen ja toimenpiteiden laajuuden arvioinnin tekee aina lapsen ja perheen asioihin perehtynyt lastensuojeluviranomainen. Havainnoivan viranomaisen, tässä tapauksessa poliisin, ei tule arvioida lastensuojeluilmoituksen teon tarvetta tai järkevyyttä, vaikka juuri viime kuussa olisi tehnyt saman henkilön huollettavista lastensuojeluilmoituksen. Toistuvat lastensuojeluilmoitukset ovat arvokasta tietoa lastensuojeluviranomaiselle lapsen lähipiiristä tai lapsen elinolosuhteista.

2 TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TOTEUTUS

Tässä luvussa esittelen opinnäytetyöni aiheen valintaan vaikuttaneita taustatekijöitä, tutkimustehtävää ja aiheen rajausta. Lisäksi käsittelen lyhyesti tutkimuslupaprosessin ja haastattelemini asiantuntijoiden keskustelevien syvähaastatteluiden suunnitelmarungon.

Toiminnallisen opinnäytetyön luonteen mukaisesti työni koostuu aiheeseen liittyvästä teoriataustasta, asiantuntijahaastatteluista, sekä edellisten perusteella syntyvästä produktista. Teoriaperustaa tarkastelen melko laajasti. Laaja esittely on perusteltua, koska työni keskiössä oleva lapsen edun käsite nousee esiin lakisäädöksinä, valtion kansallisessa lapsistrategiassa ja kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa.

Asiantuntijahaastatteluissa olen hyödyntänyt Lahden pääpoliisiasemalla työskenteleviä Päijät-Hämeen hyvinvointikuntayhtymän sosiaalipäivystyksen työntekijöitä, kollegoita, joiden kanssa asioin lähes viikoittain työharjoitteluni kenttäjaksojen aikana. Olen litteroinut haastattelut toiminnalliseen opinnäytetyöhön riittävällä tarkkuudella. Vilkan ym. mukaan tutkimuskäytäntöjä tyypillisesti käytetään toiminnallisessa opinnäytetyössä hieman väljemmin, kuin tutkimuksellisissa töissä (Vilka ym. 2004, 56–57). Haastattelujen nauhoitukset ja litteroinnit ovat vain omaan käyttööni. Niitä säilytetään opinnäytetyön arvioinnin ajan, ja hävitetään sen jälkeen.

Produktina valmistuu poliisin valvonta- ja hälytystoiminnan sektorilla työskenteleville järjestyspoliiseille lyhyt ja ytimekäs kenttäohje lapsen edun arviointiin hälytystehtävillä. Kenttäohje on puristettu A4 -koiseksi. Se on tarkoitettu monistettavaksi, sijoitettavaksi miehistö- ja kahvihuoneen pöydille vapaasti luettavaksi, ja halutessa mukaan otettavaksi. Tiedostan hyvin, että kenttäohjeita on poliisihallinnossa jo ennestään tuntuva määrä. Tämän lyhyen ja tiiviin kenttäohjeen tavoite onkin yhdellä lukemisella esitellä lapsen edun arviointi ajattelun tapana, ja siten herättää huomaamaan omien tietojen ja havaintojen arvo yksittäisen lapsen suojelulle. Halutessa syvempi perehtyminen aiheeseen on helppoa esimerkiksi lukemalla tämän opinnäytetyön sisällysluettelosta valittuja, itseä kiinnostavia lukuja.

2.1 Aiheen valinta

Uutisotsikot ovat viime vuosien aikana kertoneet traagisesti päättyneistä lasten ja nuorten elämästä. Nämä lapset ovat pudonneet kaikkien turvaverkkojen läpi hyvinvointiyhteiskunnassamme, jossa tällaisten tragedioiden ei pitäisi olla mahdollisia. Koen tärkeäksi uutisotsikot, joiden kautta nousee kauhistelun sijasta asiallista yhteiskunnallista keskustelua lasten hyvin- ja pahoinvoinnista, sekä lasten edun ja oikeuksien toteutumisen puutteista Suomessa. Yhdistyneiden Kansakuntien (jäljempänä YK) Lapsen oi-

keuksien komitea on huomauttanut Suomea lapsen edun ensisijaisuuden riittämättömästä toteutuksesta muun muassa viranomaistyössä (Lapsen oikeuksien komitea, 2011). Tällaista huomautusta ei yhdenkään viranomaisen pitäisi voida ohittaa olankohautuksella, tai todeten muissa maissa asioiden olevan varmasti paljon huonommin.

Aihe nousi esiin omilla harjoittelujaksonei valvonta- ja hälytyssektorin työtehtävillä. Harjoitteluni alkumetreillä partiomme oli eräällä hälytystehtävällä. Hätäkeskus oli saanut arkiapäivänä muutaman ilmoituksen eri ilmoittajilta kerrostaloasunnosta kuuluvista riitelyn äänistä. Äänien perusteella asunnossa riideltiin äänekkäästi. Työpäivä oli erittäin kiireinen, pystyimme ottamaan odotuksella olleen tehtävän vastaan vasta useamman tunnin kuluttua iltapäivällä. Hätäkeskuspäivystäjät olivat siis arvioineet ilmoittajien antamien tietojen perusteella, ettei tehtävällä ollut kyseessä henkeen, terveyteen tai omaisuuteen liittyvää akuuttia hätää, vaan kyse oli koväänisen riitelyn aiheuttamasta häiriöstä naapureille.

Kohdeosoitteessa meitä oli kerrostalon pihalla vastassa talon asukkaita, jotka olivat tuntikausien yhtäjaksoiseen meteliin tuskastuneita. He kertoivat, ettei tällaisen metelin kuuluminen kyseisestä asunnosta ollut mitään uutta, vaan asunnossa metelöidään usein. Asunnossa oli esitietojemme perusteella kirjoilla kaksi aikuista, mies ja nainen.

Asunnosta kantautuvat äänet kuuluivat rappukäytävään usean kerroksen matkalta selvästi. Meteli oli tauotonta. Soitimme ovikelloa ja meidät päästi sisään hiljainen, harvasanainen mies. Nainen tiskasi keittiössä raivokkaasti kolistellen astioita ja jatkoi huutamistaan. Muita henkilöitä asunnossa ei ollut.

Selvittäessämme tilannetta pariskunnan kanssa huomasin parisängyn olevan sijoitettu olohuoneeseen ja pienen kaksion ainoan makuuhuoneen olevan lapsen huone, sisustuksesta päätellen ehkä alakouluikäisen tytön huone. Kysyin, asuuko asunnossa lapsia. Mies kertoi naisen tyttären käyvän siellä välillä, mutta asuvan perhekodissa toisella paikkakunnalla. Perhekodissa asuminen toisella paikkakunnalla tarkoittaa lastensuojelun tekemää sijoitusta, eli lapsella oli jo lastensuojelun asiakkuus.

Tilanne asunnossa saatiin hallintaan ja kuljetimme naisen, häiriöriskin jatkumisen ollessa edelleen suuri, rauhoittumaan asumisyksikköön, jossa hänellä oli omien sanojensa mukaan mahdollisuus oleskella väliaikaisesti tarvittaessa. Poistimme hänet siis paikalta poliisilain toisen luvun, kymmenennen pykälän perusteella rikoksilta ja häiriöiltä suojaamiseksi. Niin ikään poliisilain vähimmän haitan periaatetta noudattaen teimme lähisiirron tuntemaamme asumisyksikköön.

Naisen käytös ja olemus antoivat viitteitä pitkäaikaisesta huumeongelmasta. Asunnossa mikään ei kuitenkaan viitannut päihdeongelmiin. Se oli siisti, tavanomainen koti. Poliisilaitokselle saavuttuamme lähdimme tekemään lastensuojeluilmoitusta tuosta tehtävällä näkymättömästä, jo lastensuojelun asiakkaana olevasta tuntemattomasta lapsesta sosiaalipäivystyksen sosiaalityöntekijälle.

Olen työskennellyt sosiaalialan ammattilaisena liki 20 vuotta ennen siirtymistäni poliisiopiskelijaksi. Kuukaan ei ehkä siksi ole kyseenalaistanut poliisissa tekemiäni lastensuojeluilmoituksia, vaikka harjoitteluni edetessä huomasin, että oma kynnykseni tehdä lastensuojeluilmoituksia saattoi ylittyä aiemmin ja useammin kuin monen kollegan. Poliisissa tunnetaan erittäin hyvin lastensuojelulain velvoite lastensuojeluilmoituksista ja poliisissa tehdään lastensuojeluilmoituksia matalalla kynnyksellä. Aiempi ammattiosaamiseni sosiaalihuollosta oli alan tietotaidon lisäksi koulunut näkemään syitä ja seurauksia ihmisten takana, sekä hahmottamaan perheiden moninaisia tilanteita. Lapsen edun arviointi oli iskostunut osaksi työrooliani sosiaalihuollossa toimiessani ja kulkeutunut mukani poliisiin näkyen tekemisäni lastensuojeluilmoituksissa.

Lapsen sijoitus kodin ulkopuolelle on prosessi, jota arvioidaan ja työstetään matkan varrella jatkuvasti. Lapsen ja vanhempien suhdetta tuetaan sijoituksen aikana, jos se ei ole lapsen kasvun ja kehityksen kannalta ilmeisen haitallista (Lastensuojelulaki 2007). Poliisi on ainut toimivaltainen viranomainen, jolla on mahdollisuus tehtävillään tehdä sellaisia havaintoja lapsen elin- ja kasvuoloista, sekä lähipiirin ihmisistä, joita muut lastensuojelulain velvoittamat viranomaiset eivät voi nähdä. Poliisi siis voi tuottaa toiselle viranomaiselle, tässä tapauksessa lastensuojeluviranomaiselle, sellaista tietoa, jota se ei muualta saa. Esimerkiksi juuri kotihälytyksillä poliisi tekee autenttisia havaintoja lapsen elinolosuhteista ja huoltajan kyvystä huolehtia lapsesta.

2.2 Tutkimustehtävä, aiheen rajaus ja työn rakenne

Tämä opinnäytetyöni etsii vastausta seuraaviin kysymyksiin:

1. Mitä on tapauskohtainen lapsen edun arviointi?
2. Miten tapauskohtaisen lapsen edun arviointi tehdään poliisitehtävillä?
3. Miksi poliisi tekee tehtävillään tapauskohtaista lapsen edun arviointia?

Opinnäytetyöni tutkimustehtävänä on laatia poliisille lyhyt ja tiivis kenttäohje lapsen edun arvioinnista poliisitehtävillä. Avaan työssäni lastensuojelun termistöä tutummaksi, jotta huostaanotto ei olisi se usein ainut tunnistettu, ja lisäksi usein väärinymmärretty termi, ja kuvaan lastensuojelun prosesseja helppotajuisesti. Tarkoitus ei ole esitellä tyhjentevästi koko lastensuojelun työkenttää. Opinnäytteeni näkökulma on poliisin, joten tähän työhön rajaan lastensuojelun esittelyn siinä laajuudessa kuin haastattelemani sosiaalipäivystäjät ja minä itse sen koemme olevan poliisin työn kannalta oleellista. Lastensuojelulakiakaan en avaa enempää kuin se aiheen käsittelyn kannalta on välttämätöntä.

Pyrin käytännönläheisin esimerkein kuvaamaan sellaisia poliisin valvonta- ja hälytystoiminnan tehtäviä, joilla lapsen edun tapauskohtainen arviointi voisi johtaa lastensuojeluilmoitusvelvollisuuden täyttymiseen. Käsittelen tässä työssä vain lyhyesti johdannossa kuvatun kaltaisia tilanteita, jolloin lapset ovat tehtävällä fyysisesti läsnä ja lastensuojelun akuutti tarve on ilmiselvä. *Tässä opinnäytetyössä oleellimpia ovat sellaiset tehtävät, joissa lapsi on ikään kuin tehtävän ulkokehällä näkymättömissä. Tehtävällä ollut tilanne ja siihen liittyvät henkilöt kuitenkin vaikuttavat vahvasti tähän näkymättömään lapseen.*

Kaikkia mahdollisia poliisin työssä lastensuojeluilmoitukseen johtavia tilanteita en kuitenkaan tässä työssä pysty kuvaamaan. *Tarkoituksenani onkin herättää lapsen edun tapauskohtainen arviointi osaksi poliisin ajattelua millä tahansa tehtävällä.* Uskon sen onnistuvan käyttämällä esimerkkeinä usein toistuvia, tavanomaisia järjestyspoliisin tehtäviä.

Tarkastelen tässä työssä myös lastensuojeluilmoituksen olemusta työkaluna poliisin havaintojen välittämiseen lastensuojelun tarpeen arvioivalle viranomaiselle. Lastensuojeluilmoitusten jättämisen käytänteitä Lahden pääpoliisiasemalla käsittelen lyhyesti osana lastensuojeluilmoituksen teon prosessia.

Lopuksi käsittelen vielä lapsen edun arviointia ja siitä johtuvien lastensuojeluilmoitusten tekoa osana isompia kokonaisuuksia, esimerkiksi kansantaloudellisten ja yhteiskunnallisten näkökulmien kautta. Tämän pohdinnan tarkoituksena on kannustaa poliisia lapsen edun arvioinnin käyttämiseen osana jokapäiväistä työtä, millä tahansa tehtävällä.

2.3 Tutkimuslupa asiantuntijahaastatteluihin

Opinnäytetyöni on toiminnallinen tutkimus, jonka produktina valmistuu valvonta- ja hälytysesektorilla työskenteleville järjestyspoliiseille selkeä ja helppokäyttöinen kenttäopas lapsen edun tapauskohtaisesta arvioinnista poliisitehtävillä. Lastensuojelun asiantuntijanäkemyistä työhöni tuo Lahden pääpoliisiaseman sosiaalipäivystyksessä työskentelevien kolmen sosiaalityöntekijän keskustelevat, nauhoitetut ja litteroidut syvähaastattelut.

Tutkimuslupa Lahden pääpoliisiaseman sosiaalipäivystyksen sosiaalityöntekijöiden haastatteluille haettiin erillisellä lomakkeella ja tutkimussuunnitelmalla täydennettynä sosiaalipäivystystä hallinnoivasta Päijät-Hämeen hyvinvointikuntayhtymästä, nykyisestä Päijät-Sotesta, kirjallisena kirjaamon kautta. Tutkimusluvan myönsi työikäisten palvelujen tulosaluejohtaja Leila Kankainen.

Sosiaalipäivystyksen sosiaalityöntekijöiden haastattelut toteutin anonymieinä. Haastateltaville katsoin eduksi sekä lastensuojelun, että poliisityön tuntemuksen, joten esitin haastateltavien valintakriteeriksi

ainoastaan Lahden pääpoliisiaseman sosiaalipäivystyksessä työskentelyn. Haastateltavat sosiaalityöntekijät valikoituvat satunnaisesti aikataulullisista syistä. Ehdotin sosiaalipäivystyksen johtavalle sosiaalityöntekijälle itselleni sopivia haastatteluajkoja ja sovin henkilöstön kanssa sosiaalipäivystyksen muuhun työhön soveltuvat haastatteluajat. Aikaa haastatteluille varasin tunnin haastateltavaa kohden. Muita kuluja kolmen haastattelutunnin lisäksi tutkimuksestani ei koitunut.

Etukäteen haastatelluille välitetyt kysymykset olivat seuraavat:

1. Mitä ymmärrät poliisin tekemällä lapsen edun tapauskohtaisella arvioinnilla poliisitehtävillä? Mitä se on?
2. Millaisilla tehtävillä poliisin pitäisi tehdä lapsen edun tapauskohtaista arviointia? Miksi?
3. Kerro käsityksesi, jääkö poliisilta tekemättä lastensuojeluilmoituksia? Miksi?
4. Mitä poliisin pitäisi oppia lastensuojelusta? Mitä pitäisi osata tai tietää?
5. Lastensuojeluilmoituksen tekeminen Lahden pääpoliisiasemalla, ovatko käytänteet toimivat? Mitä voisi kehittää?

Haastattelukysymyksistä työni kannalta oleellisimmaksi nousee neljäs kysymys; ”mitä poliisin pitäisi osata tai tietää lastensuojelusta?”. Olettamukseni ennen haastatteluja oli, että sosiaalityöntekijöillä on näkemyksiä, millainen osaaminen tai tieto voisi edistää poliisin ja lastensuojeluviranomaisten yhteistyötä, ja siten lapsen edun toteutumista kahden viranomaisalan rajapinnassa.

Toinen oleellinen kysymys lienee numero kaksi; millaisilla tehtävillä poliisin pitäisi tehdä lapsen edun tapauskohtaista arviointia?”. Tämän kysymyksenasettelun tavoite on ohjata poliisia havaitsemaan arkityössään ne tilanteet, jolloin lapsen etuun vaikuttavia tietoja ja havaintoja on tehtävällä noussut esiin. Sosiaalityöntekijöiden haastatteluilla pyrin löytämään näitä tilanteita perusteluineen.

3 LAPSEN ETU

Lastensuojelulaki sisältää periaatteen lapsen edun tarkasteluun lastensuojelullisissa toimissa (Lastensuojelulaki, 2007). YK:n Lapsen oikeuksien komitea on kuitenkin huomauttanut Suomen valtiolle raportissaan vuonna 2011, ettei lapsen edun arviointi toteudu läpäisevästi yhteiskunnassamme. Komitean huomautuksen mukaan lainsäädännössämme ei viitata kattavasti lapsen etuun. Lapsen edun periaatetta ei myöskään ymmärretä riittävästi. (Lasten oikeuksien komitea, 2011).

Lapsen oikeuksien komitea on yleiskommentissaan nro 14 vuodelta 2013 korostanut lapsen edun kolmiosaista käsitettä. Lapsen etu sisältää aineellisen oikeuden, perustavanlaatuisen tulkintaperiaatteen ja menettelysäännön. (Yleiskommentti nro 14/2013).

Aineellinen oikeus tarkoittaa lapsen oikeutta siihen, että hänen etunsa otetaan ensisijaisena huomioon ja arvioidaan, kun tarkastellaan päätöksen alla olevaa asiaa. Päätös voi koskea yhtä lasta, tiettyä lapsiryhmää, tai lapsia yleisesti. Valtioille aineellinen oikeus lapsen edun huomioimiseen on velvoittava ja siihen voidaan vedota tuomioistumissa. (Yleiskommentti nro 14/2013).

Lapsen oikeus etunsa ensisijaisuuteen perustavanlaatuisena tulkintaperiaatteena tarkoittaa tilannetta, jossa lainsäädännös voitaisiin tulkita useammalla kuin yhdellä tavalla. Tällöin tulee aina valita se tulkinta, joka tehokkaimmin palvelee lapsen etua. (Yleiskommentti nro 14/2013).

Menettelysääntöä on toteutettava kaikessa lapsia koskevassa päätöksenteossa. Lapseen, lapsiryhmään tai lapsiin yleisesti vaikuttavia päätöksiä tulee päätösprosessissa arvioida mahdollisten myönteisten ja kielteisten vaikutusten kautta. Päätöksen perusteluista on myös käytävä ilmi, miten menettelysääntöä on toteutettu. Lapsen edun arvioinnin menettely on avattava ja kirjattava päätökseen. (Yleiskommentti nro 14/2013).

Tapauskohtainen lapsen edun arviointi on määritelmä toimen tai tapahtuman arvioinnista yksittäisen lapsen edulle. Tapauskohtainen lapsen edun arviointi on arviointia, jota poliisi voi tehtävillään käyttää. Lapsen etu voidaan lyhyesti määritellä hyvinvointia ja turvallisuutta edistäviksi olosuhteiksi ja toimenpiteiksi. Poliisin työssä lapsen edun arviointi toteutetaan havainnoimalla ihmisiä ja tapahtumia, ja miettimällä, onko edellisiin liittyen jonkun lapsen etu vaarassa. Kun lapsi on tehtävällä fyysisesti läsnä, lapsen edun vaarantuminen on selkeästi havaittavissa. Tapauskohtaisella lapsen edun arvioinnilla poliisi voi ulottaa huomionsa hieman tehtävää laajemmalle, ikään kuin tehtävän ulkokehälle tarkistamalla, onko siellä "näkyvätön" lapsi, jonka etua tehtävän tilanne tai siihen liittyvät henkilöt vaarantavat.

4 LASTENSUOJELU

"Lapsen suojelu on aikuisen velvollisuus."

James P. Grant, Unicefin pääsihteeri 1982–1995

(Saastamoinen, 2016)

Lastensuojelu on osa lasten suojelua, jonka osallisina ovat kaikki yhteiskunnan jäsenet. Lasten suojelu perustuu Suomen vuonna 1991 ratifioimaan YK:n Lapsen oikeuksien sopimukseen. Sopimuksen

mukaan lapsella, eli alle 18-vuotiaalla ihmisellä, on muun muassa oikeus erityiseen suojeluun. *Lapsen oikeuksien sopimuksen ratifiointi velvoittaa ratifioineen valtion viranomaisia toteuttamaan sopimuksen sisältöä samoin kuin muutakin lainsäädäntöään.* (Taskinen, 2012, 19).

Lasten oikeuksien sopimus on sopijavaltioita oikeudellisesti velvoittava sopimus, toisin kuin Lapsen oikeuksien julistus vuodelta 1959. Julistus oli yleisluontoinen, eikä sitonut valtioita oikeudellisesti. Lapsen oikeuksien julistuksen periaatteet sisällytettiin kolmekymmentä vuotta myöhemmin vuonna 1989 Lapsen oikeuksien sopimukseen. (Unicef, Lapsen oikeuksien julistus).

4.1 Lapsen oikeuksien sopimus, Yhdistyneet Kansakunnat

Lapsen oikeuksien sopimus on ihmisoikeussopimus, joka hyväksyttiin YK:n yleiskokouksessa vuonna 1989. Suomen valtio ratifioi sopimuksen vuonna 1991, jolloin se tuli voimaan myös lakina (Yleissopimus lapsen oikeuksista, 1991). *Lakina Lapsen oikeuksien sopimus on sellaisenaan sovellettavissa tuomioistuimissamme, ja se voi saada etusijan alkuperältään kotimaisiin oikeusnormeihin nähden* (Pajulammi, 2014, 173). Lapsen oikeuksien sopimus koostuu neljästä yleisestä periaatteesta; syrjimättömyydestä, lapsen edun huomioimisesta, oikeudesta elämään ja kehittymiseen, sekä lapsen näkemyksen kunnioittamisesta (Yhdistyneet kansakunnat, 1989).

Suomi on ratifioinut lisäksi kolme myöhäisempää Lapsen oikeuksien sopimuksen lisäpöytäkirjaa. Lisäpöytäkirjat ovat sopijavaltioille valinnaisia, ja ne täydentävät alkuperäistä sopimusta, ikään kuin päivittävät alkuperäisen Lapsen oikeuksien sopimuksen vastaamaan nykyisen muuttuvan maailman haasteisiin. Lisäpöytäkirjat käsittelevät lasten osallistumista aseellisiin konflikteihin, lapsikauppaa ja lasten hyväksikäyttöä prostituutiossa ja pornografiassa, sekä valitusoikeutta. (Yhdistyneet kansakunnat, 1989)

4.1.1 Sopimuksessa keskeisintä on lapsen edun ensisijaisuus

Lasten oikeuksia loukataan päivittäin kaikkialla maailmassa. Lasten oikeuksien sopimus on ratifioitu lähes kaikissa maailman maissa, mutta läheskään kaikissa sitä ei ole ryhdytty toimeenpanemaan sopimuksessa vaaditulla tavalla. Joitain lainsäädännöllisiä muutoksia on saatettu tehdä, mutta niiden toteutumista ei ole valvottu, eikä sanktioitu. Sopijavaltiot ovat erilaisia, ja niiden kesken on hyvin erilaisia näkemyksiä lapsuudesta, lapsen oikeuksista ja kansainvälisistä ihmisoikeussopimuksista. Sopimusvaltioiden oma historia ja yhteiskuntakehitys vaikuttavat voimakkaasti myös lapsen oikeuksien ja edun toteutumiseen. Lapsen oikeuksien sopimuksella onkin luultavasti eniten vaikutusta niissä valtioissa, joissa yhteiskunnallinen tilanne ja taloudelliset olot ovat vakaat, ja joissa on poliittinen tahto nähdä lapsen oikeuksien merkittävyys. (Hakalehto, 2018, 60).

Lapsen oikeuksien sopimuksen 3 artiklan 1 kohta edellyttää lapsen edun huomioon ottamisen ensisijaisuutta kaikissa tuomioistuinten, hallintoviranomaisten, lainsäädäntöelinten ja julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon toimissa, jotka koskevat lapsia. Sopimus ei anna eksakteja määritelmiä, miten lapsen etu tulee edellä mainituissa elimissä huomioida, vaan se velvoittaa lapsen edun huomioimiseen niin, ettei sitä voi sivuuttaa. *Sopimusta valvovan Lapsen oikeuksien komitean mukaan lapsen edussa on kyse lapsen ihmisoikeuksien toteuttamisesta parhaalla mahdollisella tavalla.* (Lapsen oikeuksien viestintäverkosto)

Lapsen oikeuksien komitea on ilmaissut Suomen valtiolle huolensa siitä, ettei Suomessa ole ymmärretty riittävästi lapsen edun ensisijaisuuden merkitystä, eikä periaatetta ole huomioitu säännönmukaisesti lainsäädäntötyössä ja lainkäytössä. Viimeisimmissä suosituksissaan komitea kiinnitti huomiota erityisesti haavoittuvaisessa asemassa Suomessa eläviin lapsiin, ja vajavaisiin tietoihin näiden lasten tilanteesta. (Pajulammi, 2018, 69–70).

Suomen hallitus aloitti vuonna 2018 nykyisin Kansallisen lapsistrategian nimellä kulkevan poikkihallinnollisen ja ylihallituskautisen ohjelman, jonka yksi kolmesta keskeisestä teemasta on juuri haavoittuvassa asemassa elävien lasten tunnistaminen ja heidän asemansa turvaaminen (Kansallinen lapsistrategia 2040). Poliisin tehtävillään tekemä lapsen edun tapauskohtainen arviointi tukee osaltaan Kansallisen lapsistrategian ja Lapsen oikeuksien sopimuksen toteutumista. *Lapsen edun tapauskohtaisella arvioinnilla poliisi tiedostaa lapsen edun suhteessa käsillä olevaan tehtävään, ja tunnistaa suojelun tarpeessa olevan lapsen havainnoimalla lapsen elinoloja ja lapsen hyvinvointia vaarantavia riskitekijöitä.* Poliisin tekemällä lastensuojeluilmoituksella lapsen kehitykseen ja olosuhteisiin liittyvät tiedot ja havainnot saatetaan lastensuojeluviranomaisen arvioitavaksi.

4.1.2 Sopimuksen seuranta

YK:n Lapsen oikeuksien komitea valvoo Lapsen oikeuksien sopimuksen toteutumista sopijavaltioissa. Suomi raportoi komitealle määräajoin lapsen oikeuksien tilanteesta maassamme, sekä toimenpiteistä lapsen hyvinvoinnin parantamiseksi. Määräaikaisraportteja laatii maan hallitus, lapsiasiavaltuutettu, eduskunnan oikeusasiamies ja kansalaisjärjestöt. (Lapsen oikeuksien viestintäverkosto).

Lapsen oikeuksien komitea antaa raporttien perusteella sopimusvaltiolle päätelmiä ja suosituksia lasten aseman parantamiseksi. Viimeisin komitean Suomelle antama päätelmiä ja suosituksia sisältävä lausuma on vuodelta 2011 (Lasten oikeuksien komitea, 2011). Sopimusvaltioon on seuraavassa mää-

räaikaisraportissaan vastattava komitealle, miten komitean esille ottamiin asioihin on reagoitu. Kansalaisjärjestöt käyttävät komitean suosituksia hyödyksi omassa vaikuttamistyössään. (Lapsen oikeuksien viestintäverkosto).

Komitea antaa valtioille myös yleiskommentteja Lapsen oikeuksien sopimuksen tulkinnasta. Yleiskommentti voi koskea tiettyä sopimuksen artiklaa, tai erityistä teemaa. Viimeisin komitean antama kommentti on maaliskuulta 2021 koskien lapsen oikeuksia suhteessa digitaaliseen ympäristöön. (UN Treaty Body Database).

4.1.3 Lapsen oikeuksien sopimuksen rikkomisesta voi valittaa komitealle

Lapsen oikeuksien sopimuksen valitusmenettely tuli Suomessa voimaan 12.2.2016. Valitusmenettelyyn soveltuvan oikeuden loukkauksen on siis täytynyt tapahtua voimaantulopäivän jälkeen, tai se on jatkunut tuon päivämäärän jälkeen. Ennen valitusmenettelyä Lapsen oikeuksien komiteassa on käytettävä kansalliset oikeussuojakeinot, mikä Suomessa tarkoittaa käytännössä asian käsittelyä korkeimmassa oikeudessa, tai korkeimmassa hallinto-oikeudessa. Käsittelyn kohtuuton venyminen kansallisessa tuomioistuimessa voi kuitenkin toimia perusteena valitukselle lapsen oikeuksien komitealle. (Lapsiasiavaltuutettu. Valituksen tekeminen komitealle).

Valituksen tekijänä voi olla yksittäinen lapsi, lapsiryhmä, tai muu henkilö lapsen tai lapsiryhmän puolesta. Valitus tehdään määrämuotoisena komitean lomakkeelle jollain YK:n kuudesta virallisesta kielestä. Mikäli valitus täyttää komitean tutkinnan kriteerit, komitea pyrkii ensisijaisesti löytämään osapuolia tyydyttävän sovitteluratkaisun. Jos sovintoa ei löydetä, komitea jatkaa valituksen käsittelyn loppuun. Käsittelyn jälkeen komitea antaa asiassa kannanottonsa ja mahdolliset suosituksensa oikeuden loukkauksen hyvityksestä, ja toimintaohjeen vastaavanlaisten tilanteiden ennalta ehkäisemiseksi tulevaisuudessa. Sopimusvaltion on raportoitava komitealle kuuden kuukauden aikana käsittelyn päättymisestä, millaisiin toimenpiteisiin se aikoo ryhtyä, tai on jo ryhtynyt, valituksen kohteena olleen asian suhteen. (Lapsiasiavaltuutettu. Valituksen tekeminen komitealle).

Valitusjärjestelmää on pidetty oikean suuntaisena parannuksena lasten oikeusturvalle. Lasten oikeuksien sopimukseen on pitkään suhtauduttu vain sosiaalisen sääntelyn asiakirjana, ja sen toteuttaminen on ollut hajanaista. Lasten oikeusturvan kehittämisessä on kuitenkin vielä paljon tehtävää. Selkeä lainsäädäntö, asianmukaisen koulutuksen omaavat viranomaiset, sekä lasten ja nuorten oma tietoisuus oikeuksistaan vahvistaisivat lasten oikeusturvaa myös Suomessa. (Pajulammi, 2014, 177).

4.2 Suomen valtion Kansallinen lapsistrategia 2040

Vuonna 2018, pääministeri Juha Sipilän hallituskaudella, alkoi Lapsen aika 2040-työ. Työstä päätettiin hallituksen kehysriihessä, ja sen johtoon asetettiin ohjausryhmä. Lapsen aika 2040-työn oli tarkoitus pohjustaa tulevaa kansallista lapsistrategiaa. Pääministeri Sanna Marinin hallituskaudella Lapsen aika 2040-työhön pohjautuen Valtioneuvosto asetti 5.3.2020 parlamentaarisen komitean valmistelemaan YK:n Lapsen oikeuksien sopimukseen perustuvaa, hallituskaudet ylittävää, sekä eri hallinnon aloja yhdistävää kansallista lapsistrategiaa.

Komitea koostui kaikkien eduskuntaryhmien jäsenistä ja lapsen oikeuksien asiantuntijoista. Komiteaan nimitettiin puheenjohtajan lisäksi yhdeksän jäsentä henkilökohtaisine varajäsenineen, neljä pysyvää asiantuntijaa, sekä seitsenhenkinen sihteeristö valtioneuvoston kanslian, ministeriöiden ja järjestöjen asiantuntijoista. Komitean strategiaehdotus valmistui 31.12.2020. (Kansallinen lapsistrategia 2040).

Valtion lapsistrategian tavoitteena on luoda johdonmukainen pohja kestäväälle lapsi- ja perhepolitiikalle. Strategian avulla kehitetään päätöksentekoa, yhteistyötä ja toimintatapoja poikkihallinnollisesti niin, että perus- ja ihmisoikeusveloitteet tulevat kattavasti huomioiduiksi. (Kansallinen lapsistrategia 2040).

Strategian keskiössä on kolme teemaa. Suomesta halutaan aidosti lapsi- ja perhemyönteinen valtio, jolloin lapsi- ja perhemyönteisyys otetaan huomioon kaikessa poliittisessa päätöksenteossa kaikilla hallinnonaloilla. Toiseksi lasten oikeudet nostetaan esiin poliittisessa ja tosiasiallisessa toiminnassa myös niin, että lapsilla itsellään on niistä tietoa. Kolmanneksi haavoittuvassa asemassa olevia lapsien asema turvataan ja heidän tarpeensa tunnistetaan paremmin. (Kansallinen lapsistrategia 2040).

4.3 Lastensuojelu osana kunnan sosiaalihuoltoa

Sosiaalihuollolla tarkoitetaan yksilön, perheen tai yhteisön turvallisuutta, toimintakykyä ja hyvinvointia edistäviä ja ylläpitäviä toimintoja. Sosiaalihuollossa tehtävä viranomaistyö on sosiaalityötä ja sosiaaliohjausta.

Sosiaalihuoltolaissa lastensuojelu on määritelty osaksi sosiaalihuoltoa. Lastensuojelu on siis yksi osa sosiaalihuollon toimialalla tehtävää sosiaalityötä. (Aer, 2012, 34). Muita sosiaalipalveluita ovat esimerkiksi perhetyö, päihdetyö, mielenterveystyö, vammaispalvelut, vanhuspalvelut ja omaishoidon tukeminen (Kuntaliitto, Sosiaalihuolto).

Suomessa kunnat järjestävät lastensuojelun. Lastensuojelua tarvitsevan lapsen kotikunta on velvollinen järjestämään tarvittavat lastensuojelulliset toimenpiteet jokaiselle alueellaan asuvalle lapselle. Lapsen asuessa pääasiallisesti toisen kunnan alueella, vastaa pääasiallinen asuinkunta lastensuojelun

järjestämisestä. Kiireellisissä tapauksissa lastensuojelua on järjestettävä muullekin kuin kunnassa oleskelevalle. Kunnilla on myös mahdollisuus sopia lastensuojelun keskinäisestä järjestämisestä ohi edellä esitetyn toimintatavan, jos se on lapsen edun mukaista. (Taskinen 2012, 34).

Suomen nykyinen lastensuojelulaki uudistettiin vuonna 2007 ja se astui voimaan 1.1.2008 (Taskinen 2012). Vuonna 2009 lakiin tehtiin runsaasti uusittuja säännöksiä, mutta kokonaisuuden kannalta näitä säännöksiä on pidettävä verraten pienenä osittaisuudistuksena (Mahkonen, 2010). Lastensuojelulaki määrittää alle 18-vuotiaan lapseksi, 18–20-vuotias on lastensuojelulaissa nuori. Näillä ikärajoilla on merkitystä lapsen ja nuoren juridisiin oikeuksiin ja lastensuojelullisten toimenpiteiden toteuttamiseen. (Taskinen 2012).

Lastensuojelulain uudistus vuonna 2007 tehtiin vastaamaan erityisesti Yhdistyneitten kansakuntien Lapsen oikeuksien sopimusta (Taskinen, 2012). Suomi on ratifioinut YK:n Lasten oikeuksien sopimuksen vuonna 1991. Lapsen oikeuksien sopimus on maailman laajimmin ratifioitu ihmisoikeussopimus. Sopimuksen noudattamista valvoo YK:n Lapsen oikeuksien komitea. Sopimusvaltioilla on velvollisuus raportoida Lapsen oikeuksien komitealle viiden vuoden välein maansa lasten oikeuksien tilanteesta. Komitea antaa maille erilaisia suosituksia ja huomautuksia sopimuksen noudattamisesta. (Lasten oikeuksien viestintäverkosto).

4.4 Varhaisen tuen ja puuttumisen malli

Varhainen tuki tarkoittaa lapsen ja perheen tavanomaisessa elinympäristössä tapahtuvaa ongelmien kasaantumista ja kärjistymistä ehkäisevää työtä. Sitä toteutetaan päivittäistyössä päiväkodeissa, kouluissa, nuorisotoimissa, järjestöissä, ja muissa yhteisöissä. Varhaisen tuen ja puuttumisen menetelmä kehitettiin sosiaali- ja terveysministeriön Varpu-hankkeessa vuosina 2001–2004. Varhaisen tuen Varpu-hankkeen käynnisti kysymys:

"Miksi aina, kun lapsen tai nuoren elämässä tapahtuu jotain kamalaa, joku taho kertoo, että ongelmat olivat nähtävissä jo pitkään? Jos ne kerran nähdään, miksi ei puututa ajoissa?". (Taskinen 2021, 46).

Varhaisen tuen keskipisteessä on lapsen etu. Kaltoinkohtelun varhaista tunnistamista ja siihen puuttumista ei voi ylikorostaa. Varhaisen puuttumisen tavoite on ehkäistä kaltoinkohtelun pitkäkestoisia kokemuksia lapsen elämässä, ja niiden kumulatiivisia vaikutuksia. (Söderholm ym. 2012, 14, 223)

Varhaisen tuen ja puuttumisen mallissa huolen subjektiivinen tunnistaminen on tärkeä työväline lapsen tai perheen avun tarpeen tunnistamisessa (Taskinen 2012, 47). Subjektiivisella huolen tunnistamisella

tarkoitetaan lapsen elinympäristöä havainnoivassa aikuisessa heräävää huolta lapsen tai perheen tilanteesta.

Poliisi voi tunnistaa huolen lapsen elinoloista, niihin vaikuttavista seikoista, tai henkilöistä tehtävillään. Huolen tunnistamiseen liittyy myös vastuukysymys; onko syytä tehdä lain velvoittama lastensuojeluilmoitus vai ei? Jos subjektiivinen huoli lapsen tilanteesta on herännyt, on vähintäänkin konsultoitava sosiaalitoimea, ja lastensuojeluilmoituksen voi aina tehdä. *Poliisin tehtävä ei ole arvioida, tai tietää, lastensuojelun tarvetta, vaan tuoda huoli lapsen elinoloista tai muusta vastaavasta seikasta lastensuojeluviranomaisen tietoon.* Kynnyksen lastensuojeluviranomaisen konsultaatioon poliisitehtävillä on oltava lapsen edun nimissä erittäin matalalla.

Varhaisen tuen ja puuttumisen mallissa huolen puheeksi ottaminen lapsen huoltajien kanssa on oleellinen osa. Se tarkoittaa kunnioittavaa, avointa ja leimaamatonta keskustelua lasta koskevasta huolesta. (Taskinen 2012, 47).

Tyypillisimmillään päiväkodin tai koulun työntekijä ottaa huolensa puheeksi lapsen vanhemman kanssa. Poliisin tehtävillä huolen puheeksi otto voi tarkoittaa esimerkiksi poliisin tekemän lastensuojeluilmoituksen kautta saatavan avun ja tuen puheeksi ottamista. Poliisi voi kertoa tehtävällä vanhemmille olevansa huolissaan lapsen tai perheen tilanteesta, ja kertoa lastensuojelun mahdollisuuksista auttaa perhettä. Poliisitehtävillä ei aina ole aikaa, sopivaa tilaisuutta, tai tehtävän luonteen vuoksi mahdollisuutta huolen puheeksi ottoon, jolloin poliisi voi siirtyä suoraan tekemään viranomaisvelvollisena lastensuojeluilmoituksen perheestä. Poliisin tekemä lyhytkin sanallinen interventio voi kuitenkin joskus toimia vanhemmille herätteenä lapsen tilanteesta (Taskinen 2012, 48).

5 LASTENSUOJELULAKI

Lastensuojelulain tavoitteena on turvata lapselle hyvät kasvuolot, sekä lapsen ja perheen oikeudet. Vuoden 2007 lakiuudistuksessa lain tarkoitus oli siirtyä lastensuojelussa reaktiivisesta toiminnasta enemmän proaktiiviseen ennaltaehkäisyyn, varhaiseen tukeen ja avohuoltoon. (Taskinen, 2012).

Lastensuojelulaki on olemassa niitä tilanteita varten, jolloin huoltajan vastuunotto ei yksin riitä takaamaan lapsen hyvinvointia (Söderholm ym. 2012, 48). Lain tarkoitus on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. *Lastensuojelulain palvelut ja tukitoimet eivät kuitenkaan itsessään toteuta riittävästi lapsen etua yhteiskunnassamme, vaan lastensuojelulain tavoitteet vaativat toteutuakseen lapsen edun huomioimista kaikessa julkisen vallan toimissa.* (Räty 2012, 1)

Lapsen suojeleminen, tarkoituksellisesti tässä erikseen kirjoitettuna, on kaikkien aikuisten tehtävä ja velvollisuus. YK:n Lapsen oikeuksien sopimus on kaikkia alle 18-vuotiaita ihmisiä koskeva ihmisoikeussopimus. YK:n lapsijärjestön Unicefin nyt jo edesmennyt pääsihteeri vuosilta 1982–1995, James P. Grant, on sanonut: ”Lapsen oikeus on aikuisen velvollisuus” (Saastamoinen, 2016). Grant on lausahduksellaan tavoittanut lapsen oikeuksien ytimen. Aikuisten velvollisuus on toteuttaa, valvoa ja edistää lapsen oikeuksien toteutumista YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen mukaisesti.

5.1 Lastensuojelun historia Suomessa

Viranomaisten suorittaman lastensuojelun historia ulottuu Suomessa 1800-luvun lopulle. Sitä ennen köyhistä ja vaivaisista huolehti lähinnä epävirallinen vapaaehtoistyö ja kirkko. Vuosituhannen vaihteessa kunnallinen lastenhuolto alkoi vähitellen kehittyä, mutta varsinkin maaseudulla vaivaisten, eli sairaiden, vammaisten ja orpojen huutokauppaaminen eläteiksi vähiten tarjoavalle oli yleistä 1900-luvun alkupuolelle saakka. Turvattomiksi jääneet lapset sijoitettiin usein sukulaisten luokse, tai sitten annettiin huutokaupalla elänteelle. 1800- ja 1900-luvun taitteessa lapsi määriteltiin alle 15-vuotiaaksi. (Känkänen 2012, 14)

Maaseudun ja kaupunkien tilanne lastenhuollossa oli Suomessa alueellisesti pitkään hyvin erilainen. Kaupunkien tarpeet organisoituun lastenhuoltoon kasvoivat kaupungistumisen, teollistumisen, ja edelleen työväestön määrän voimakkaan kasvun myötä. Kaupungeissa perustettiin lastenkoteja, lastentarhoja ja kesäsiirtoloita. (Känkänen 2012, 23). Itsenäistymisen jälkeen Suomessa siirryttiin lastenhuollossa, kuten muussakin köyhäinhoidossa kauemmas uskonto-, moraali- ja aatekasvatuksesta. Tilalle tuli lastensuojelutyönkin aatepohjana sivistykselliset, sosiaaliset ja terveydelliset seikat. (Hämäläinen 2007, 46)

Kansalaissota vuonna 1918 jakoi kaikenikäiset suomalaiset valkoisiin ja punaisiin, joiden kohtelu myös lastenhuollossa oli epätasa-arvoinen. Sodan repimässä Suomessa onnistuttiin 1920-luvulla kuitenkin luomaan yhtenäisiä lakeja, kuten kunnallislaki, yleinen oppivelvollisuuslaki, köyhäinhuoltolaki ja kielto-laki. Myös hyväntekeväisyys organisoitui järjestöjen kautta toteutettavaksi toiminnaksi. Nykyisinkin tunnetut merkittävät lapsijärjestöt kuten Mannerheimin Lastensuojeluliitto ja Pelastakaa Lapset ry perustettiin noin sata vuotta sitten juuri 1920-luvulla. (Känkänen 2012, 29)

Suomessa astui voimaan lastensuojelulaki vuonna 1936. Laajamittainen neuvola- ja huoltotyö käynnistyi vuonna 1944. Samaan aikaan lasten ja köyhien kanssa tehtävän työn uusi arvopohja korosti inhimillisyyttä, ja suomalainen sosiaalipoliittinen ajattelutapa alkoi muuttua saatuaan uusia, kansainvälisiä tuulia muualta maailmasta. (Känkänen 2021, 30). Suomalaisen modernin sosiaalipolitiikan ajan

voi katsoa alkaneen Talvisodasta vuosina 1939–1940. Kansalaissodan aikainen kansan jakautuminen päättyi, ja yhteinen Talvisodan aikainen vihollinen toi kotimaataan puolustaneet suomalaiset taas yhteen. (Känkänen 2012, 35).

5.2 Yksilö keskiössä nykyaikaiseen lastensuojeluun

Nykyaikaisen sosiaalityön pohja luotiin 1980-luvulla yksilön noustessa työn keskiöön. Aiemmin sosiaalityötä oli ajateltu enemmän yhteiskunnan näkökulmasta, ja asiakkaita homogeenisena ryhmänä, johon kohdistettiin kollektiivisia toimenpiteitä. Lastensuojelulaki uudistettiin vuonna 1984. Se määritteli lapselle aiempaa suuremman itsemääräämisoikeuden omissa asioissaan, ja korosti lapsen etua päätöksenteossa ja toimenpiteissä. (Känkänen 2012, 51).

Lastensuojelua oli kehitetty 1960–1990-luvuilla ennaltaehkäisevämpään suuntaan. Avohuoltoa ja perhehoitoa suosittiin laitoshoidon sijaan. (Känkänen 2012, 57). 1990-luvun alun lama karsi kuitenkin rankasti sosiaalihuollon ennalta ehkäisevää työtä. Laman aiheuttamat pitkäkestoiset, ylisukupolviset sosiaaliset ja taloudelliset ongelmat, ja toisaalta yhteiskunnassa vallinneet kovat tulostavoitteet talouden korjaamiseksi loivat sosiaalityölle erittäin vaikean työkentän.

Lastensuojelulain uudistus vuonna 2007 painotti entisestään ennalta ehkäisevän työn tarkoitusta ja merkitystä. Lain tavoite oli siirtää lastensuojelutyötä reaktiivisesta proaktiiviseen suuntaan. Käytännössä tämä tarkoittaa lapsen ja perheen ongelmista havaittuihin oireisiin puuttumista hyvin varhaisessa vaiheessa riittävin toimenpitein, jotta oireilu ei eskaloituisi vaikeiksi, pitkäkestoisiksi ja kumuloituviksi ongelmiksi.

Tavoitteella siirtyä proaktiiviseen lastensuojelutyöhön on ollut ongelmia toteutua. Ylisukupolviset ja monimutkaiset sosiaaliset, terveydelliset ja taloudelliset ongelmat lapsiperheissä ovat sosiaalihuollon arkea. Lastensuojelun resurssipula on esiintynyt 2010- ja 2020-luvuilla useissa medioissa traagisin otsikoin syynä lastensuojelun epäonnistumisiin. Yksittäisen sosiaalityöntekijän työkuorma, eli vastuullaan olevat asiakkaat, on paikoin ollut erittäin suuri.

6 LASTENSUOJELUN PROSESSIT

Tässä luvussa avaan muutamia keskeisiä lastensuojelun prosesseja. Lastensuojelun työala on laaja, joten olen valinnut työhöni avattavaksi niitä prosesseja, jotka nousivat esiin Lahden pääpoliisiaseman sosiaalipäivystyksen sosiaalityöntekijöiden haastatteluissa, ja niitä, joiden näen edistävän poliisin ymmärrystä lastensuojelutyön monimuotoisuudesta.

Pyrin käsittelemään prosesseja mahdollisimman selkeästi ja ymmärrettävästi, enkä tavoittele tyhjentävää selontekoa prosessien kaikista vivahteista. Tätä opinnäytetyötä varten tehdyistä sosiaalipäivystäjien haastatteluista nousi esiin kaksi lastensuojelun prosessia, joiden ymmärryksen lisääntymisen poliisissa haastatellut näkivät erityisen tarpeelliseksi.

Haastateltujen sosiaalipäivystäjien mukaan poliisin laajempi ymmärrys lastensuojelun avohuollon tukitoimista ja kiireellisen sijoituksen nykyisistä kriteereistä edistäisi lapsen edun toteutumista, ja tukisi lastensuojeluviranomaisen asiakasperheen kanssa tekemää työtä. Käsittelemässä luvussa lastensuojelun prosesseja kuitenkin siinä järjestyksessä, kuin ne kronologisesti asiakkuuteen johtavassa lastensuojelun prosessissa tyypillisesti esiintyvät. Haastateltujen sosiaalityöntekijöiden painottamia avohuollon tukitoimien ja kiireellisen sijoituksen ymmärryksen lisäämisen perusteita poliisin työssä käsittelemän tarkemmin myöhemmin myös luvussa seitsemän.

6.1 Lastensuojeluilmoitus

Lastensuojeluilmoituksen tekoon ovat velvollisia muun muassa lastensuojelulaissa listatut poliisi-, sosiaali- ja terveys-, ja opetustoimen, sekä seurakuntien viranomaiset, tai muutoin julkista valtaa käyttävät henkilöt, kuten valtiollisiin ja kunnallisiin toimielimiin kuuluvat luottamushenkilöt (Mahkonen, 2003). Lastensuojeluilmoituksen tekoon on edellä mainituilla viranomaisilla velvollisuus silloin, kun he *tehtävänsä hoitaessaan ovat saaneet tietää lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet, tai lapsen oma käyttäytyminen edellyttää mahdollista lastensuojelun tarpeen selvittämistä* (Lastensuojelulaki 2007). Viranomaisen ilmoitusvelvollisuus koskee vain sitä tietoa, jonka hän on saanut työtään tai luottamustointaan hoitaessaan (Taskinen, 2012).

Lastensuojeluilmoituksen tekemiseen ei vaadita perheen tai lapsen suostumusta. Se tehdään myös silloin, vaikka asianosaiset sitä vastustaisivat, tai jopa yrittäisivät kieltää. Mahdollinen vastustus voidaan myös nähdä korostuneena velvollisuutena lastensuojeluilmoituksen tekoon, sillä vastuullinen vanhempi todennäköisesti haluaa lapselleen eduksi olevat mahdolliset palvelut, ja puoltaa niiden tarpeen selvittämistä (Saastamoinen 2016, 150).

Lastensuojeluilmoituksen tekevän yksittäisen viranomaisen ei siis tarvitse tietää onko lapsen tilanne lastensuojelullisia toimenpiteitä vaativa, saati mitä toimenpiteitä olisi mahdollisesti tarpeen toteuttaa. *Ilmoittajan velvollisuus on ainoastaan ilmoittaa huolta herättäneistä havainnoistaan tai tiedoistaan lastensuojeluviranomaiselle lastensuojeluilmoituksella.*

Lastensuojeluilmoitus tehdään sen kunnan sosiaalitoimeen, jonka alueella lapsi on kirjoilla, tai jossa lapsi pääasiallisesti asuu, tai kiireellisissä tapauksissa oleskelee ilmoitushetkellä (Taskinen 2021). Kunnilla on lastensuojeluilmoituksen tekoon erilaisia väyliä, jotka selviävät kuntien internet-sivuilta, kunnan asiakaspalvelupisteessä henkilökohtaisesti asioimalla, tai soittamalla kunnan puhelinvaihteeseen. Häätapauksissa soitetaan yleiseen hätänumeroon 112.

Poliisin tekemät lastensuojeluilmoitukset tehdään tyypillisesti puhelimitse päivystävälle sosiaalityöntekijälle suoraan tehtävältä, tai poliisilaitosten yhteydessä oleviin sosiaalipäivystyksiin henkilökohtaisesti. Lastensuojeluilmoituksen tarkoitus ei ole ainoastaan saattaa lasta sosiaalihuollon palveluiden piiriin, vaan lisäksi tuottaa tietoa lapsen kokonaistilanteesta (Saastamoinen, 2016, 127). Siksi turhia konsultointipuheluja sosiaalipäivystäjälle, tai turhia lastensuojeluilmoituksia ei ole.

6.1.1 Ennakollinen lastensuojeluilmoitus

Ennakollinen lastensuojeluilmoitus tarkoittaa lastensuojeluilmoitusta vielä syntymättömästä lapsesta. Se voidaan tehdä silloin, kun on syytä epäillä, että lapsi tulee tarvitsemaan syntymänsä jälkeen välittömiä lastensuojelun tukitoimia.

Tällöin ilmoittajalla täytyy olla varmaa tietoa esimerkiksi lapsen äidin vaikeista mielenterveys- tai päihdeongelmista, tai vapausrangaistuksesta. (Taskinen 2012). Poliisitehtävällä ennakollisen lastensuojeluilmoituksen teon velvollisuus syntyy esimerkiksi tavatessa päihtynyt, tai rikoksesta epäilty raskaana oleva nainen.

6.1.2 Lastensuojeluilmoituksen tekijän tunnistettavuus

Tieto lastensuojeluilmoituksen tekijästä menee pääsääntöisesti ilmoituksen kohteena olevalle perheelle. Käytäntö on olemassa vahingoittamis- ja kiusaamistarkoituksessa tehtyjen lastensuojeluilmoitusten välttämiseksi. Ilmoittanut viranomaistaho kerrotaan perheelle kysyttäessä. Ilmoitusvelvollinen viranomainen ei voi tehdä lastensuojeluilmoitusta anonyymisti. (Lastensuojelun käsikirja, THL).

Julkisuuslaki antaa kuitenkin mahdollisuuden suojata ilmoittajan henkilöllisyyden. Lapsen etu, tai ilmoituksen tekijän turvallisuuden takaaminen, voivat olla syitä ilmoittajan salaamiselle. Myös muu erittäin tärkeäksi yksityiseksi tai yleiseksi eduksi arvioitava seikka voi johtaa julkisuuslain nojalla lastensuojeluilmoituksen tekijän henkilöllisyyden salaamiseen asianosaisilta. (Taskinen, 2012).

6.2 Lastensuojelutarpeen selvittäminen

Lastensuojeluasia tulee vireille, kun lastensuojelun sosiaalityöntekijä tai muu työntekijä on saanut tietää mahdollisesti lastensuojelun tarpeesta olevasta lapsesta, esimerkiksi lastensuojeluilmoituksen tehneen poliisin kautta. Mahdollisen kiireellisen lastensuojelun arvio tehdään heti asian vireille tullessa, poliisissa siis tehtävältä sosiaalipäivystäjälle soittaessa. Lastensuojelutarpeen arvio lastensuojeluviranomaisessa on aloitettava viimeistään seitsemäntenä päivänä asian vireille tulosta, ja se on saatettava loppuun viimeistään kolmen kuukauden kuluessa. Lastensuojelutarpeen arviossa noudatetaan sosiaalihuoltolaissa asetettuja aikamääreitä (Sosiaalihuoltolaki, 2017).

Käytännössä lastensuojelutarpeen arviointi voi joissain tapauksissa olla vain yksi puhelinsoitto huoltajalle, jolloin voidaan keskustellen sulkea pois lastensuojelun tarve. Toisaalta lapsen tilanne voi vaatia laajoja moniviranomaiselvityksiä, kuulemisia, ja lapsen tarvitsemien lyhyt- ja pitkäkestoisten avohuollon palveluiden suunnittelua ja toimeenpanoa.

Lastensuojelulaki ja sosiaalihuoltolaki velvoittavat kiinnittämään erityistä huomiota lapsen ja nuoren mielipiteisiin ja toiveisiin lastensuojelun tarvetta arvioitaessa. Huoltajan osallistuminen arviointiin on vapaaehtoista. Arviointi kuitenkin toteutetaan, vaikka huoltaja ei siihen osallistuisi. (Hakalehto 2018, 404).

Lastensuojelun asiakkuus alkaa, jos lastensuojelutarpeen arvioinnin perusteella lapsen elinolosuhteet vaarantavat lapsen kehitystä tai terveyttä, tai lapsi itse vaarantaa niitä, sekä lapsen on arvioitu tarvitsevan lastensuojelulain mukaisia palveluja ja tukitoimia. Lastensuojelutarpeen arvioinnin tuloksena lapselle laaditaan asiakassuunnitelma. (Hakalehto 2018, 404).

6.3 Avohuollon tukitoimenpiteet

Avohuollon tukitoimet tarkoittavat laajaa tuen, palvelujen, neuvonnan, ohjauksen ja hoidon tarjotinta, josta suunnitellaan kunkin lapsen tai perheen yksilöllisiin tarpeisiin vastaava kokonaisuus. *Avohuollon tukitoimenpiteet ovat ensisijaisia lastensuojelun toimenpiteitä.* Ne ovat perheelle vapaaehtoisia, eli ne toteutetaan vanhempien, tai huoltajien, sekä yli 12-vuotiaan lapsen suostumuksella. (Taskinen 2012, 69). Lastensuojelulain mukaisesti kaksitoista vuotta täyttäneellä lapsella on oikeus tulla kuulluksi itseään koskevassa asiassa hallintolain määrittämällä tavalla (Pajulammi 2014, 413). Tukitoimia toteutetaan mahdollisuuksien mukaan yhteistyössä lapsen, ja vanhempien, tai huoltajien kanssa (Räty 2012, 273)

Avohuollon tukitoimina lapselle tai perheelle voidaan järjestää esimerkiksi toimeentulon, koulunkäynnin, tai harrastustoiminnan turvaavia palveluja. Tukitoimien keskiössä on lapsi, mutta tukitoimet voivat

liittyä myös vanhempien kasvatustehtävän tukemiseen ja ohjaamiseen. (Hakalehto 2018, 405). Kunta järjestää avohuollon tukitoimet haluamallaan tavalla, haluamansa laajuisina ja sisältöisinä, mutta ottaen huomioon lapsen ja perheen yksilölliset tarpeet (Räty 2012, 276). Tukitoimina käytettävät keinot ja tavoitteet lapsen tilanteen parantamiseksi kirjataan lastensuojelun asiakassuunnitelmaan. Myös vanhemman kuntoutusta, esimerkiksi päihdekuntoutusta varten voidaan tehdä oma suunnitelmansa. (Taskinen 2012, 16).

Sosiaalityö, perhetyö, perheneuvolatoiminta, tukiperhe- ja tukihenkilötoiminta, terapiapalvelut ja yksilö- tai perhekuntoutus ovat kunnissa yleisesti käytettyjä avohuollon tukimuotoja (Räty 2012, 279). Tukimuotoihin voidaan sisällyttää myös järjestöjen, seurojen ja uskonnollisten yhteisöjen tarjoamia palveluita (Taskinen 2012, 71).

6.3.1 Sijoitus avohuollon tukitoimena

Koko perhe, lapsi yksin, tai raskaana oleva tuleva vanhempi voidaan niin ikään avohuollon tukitoimena sijoittaa myös perhe- tai laitoshoitoon (Räty 2012, 279). *Avohuollon tukitoimena toteutettu sijoitus perustuu aina vapaaehtoisuuteen. Avohuollon sijoitus ei vaikuta vanhemman tai huoltajan juridiseen oikeuteen toimia edelleen huoltajana* (Taskinen 2012, 72).

Tässäkin kaksitoista vuotta täyttäneellä lapsella on oikeus tulla kuulluksi. Yksin sijoitettava yli 12-vuotias voidaan avohuollon tukitoimena sijoittaa vain tämän suostumuksella. Yhdessä huoltajansa kanssa avohuollon tukitoimenpiteenä sijoitettavalla kaksitoista vuotta täyttäneelläkään lapsella ei sen sijaan ole päätäntävaltaa sijoitukseen. (Taskinen 2012, 74)

Koko perheen sijoitus avohuollon tukitoimena tulee tyypillisesti kyseeseen esimerkiksi turvakotisijoituksessa. Päihdeongelmaisen vanhemman ollessa kuntoutuksessa päihdehuollon yksikössä, lapsi voi joissain tapauksissa olla vanhemman mukana avohuollon sijoituspäätöksellä. Samoin vankeusrangaistusta suorittava, tai tutkintavankeudessa perheosastolla oleva vanhempi voi hoitaa alle kolmevuotiasta lasta avohuollon sijoituksena silloin, kun se on lapsen edun mukaista. (Räty 2012, 282).

Lapsi sijoitetaan avohuollon tukitoimena yksin vain lyhytaikaisesti laitokseen tai perhehoitoon. Lapsen yksin sijoittamiselle ei ole ikärajaa, mutta edelleen huoltajan ja kaksitoista vuotta täyttäneen lapsen suostumus sijoitukseen on oltava. Tavoitteena lapsen sijoittamisella yksin voi olla lapsen tuen tarpeen arviointi, tai esimerkiksi pidemmän sijoituksen tarpeen arviointi. (Räty 2012, 283).

Väliaikaisesti lapsi voidaan sijoittaa yksin myös huoltajan lyhyen vankeusrangaistuksen ajaksi, tai sairaalahoitoon joutumisen vuoksi. Myös lyhytaikainen mielenterveyshoito tai päihdehoito voi aiheuttaa

lyhyen sijoituksen tarpeen. Sen sijaan yli puoli vuotta kestävä muutos lapsen olosuhteissa saattaa harvittavaksi huostaanoton tarpeen ja pidempiaikaisen sijaishuollon järjestämisen. (Räty 2012, 283).

6.4 Sitten ne sossut tulee ja vie lapset! Huostaanoton lyhyt historia.

Tampereella 1970-luvun alussa toimineen sosiaalityöntekijä Raija Kanniston kuvaus sosiaalitoimiston huolto-osaston toiminnasta lastensuojelussa on seuraavanlainen:

”Asiakkaiden kohtelu pöyristytti minua välillä, vaikka en rojhennutkaan vanhempia työntekijäkollegoita ruveta neuvomaan. Huostaanottopaperiin saatettiin pyytää vanhemmilta nimi selittämättä allekirjoituksen juridisia vaikutuksia. Joskus vanhemmat saattoivat olla hyvinkin humalassa nimen laittaessaan, joten heidän oikeustoimikelpoisuutensa oli kyseenalainen.”

(Kannisto 2007, 86–87).

Kanniston mukaan huostaanottoa tarjottiin tuolloin vaihtoehdoksi melko helposti sosiaaliin ja taloudellisiin ongelmiin. Esimerkiksi tilanteissa, joissa perhe sai hädän. Huostaanoton jälkeen kotiutukseen ei ryhdytty kovinkaan helposti, eikä huostaanoton aikaiseen lapsen ja vanhempien väliseen yhteydenpitoon kannustettu. Vallinnut ajattelutapa oli, että lapsen oli parempi kasvaa rauhassa siellä, mihin hänet oli sijoitettu (Känkänen 2012, 48).

1970-luvun huoltajat ovat jo eläkeläisiä, mutta 70-lukulainen mielikuva huostaanotosta sosiaalityöntekijöiden mielivaltaisena toimenpiteenä saattaa elää edelleen varsin sitkeänä nuorempienkin ihmisten mielissä. Yksittäiset iltapäivälehtien lööppeihin ja somekanaville päätyneet huostaanottotapahtumat saattavat yhä edelleen värittää yleistä mielipidettä nykyaikaisestakin lastensuojelusta (Taskinen 2012, 84).

Edellä siteerattu Raija Kannisto, nykyinen Tampereen kaupungin johtava sosiaalityöntekijä, on pitkän uransa aikana kehittänyt lastensuojelutyötä muun muassa Sosiaali- ja terveysministeriön Lastensuojelun kehittämistyöryhmän jäsenenä. Työryhmän vuonna 2006 julkaisemassa raportissa korostetaan nykyaikaisten huostaanottotilanteiden sosiaalityöntekijöiden juridista ja eettistä osaamista, sekä tunne- ja menetelmäosaamisen erityisyyttä (Jokinen toim., 2006, 31).

6.5 Kiireellinen sijoitus

Kiireellisessä sijoituksessa ei ole kyse huostaanotosta, vaan kiireellisestä ja tilapäisestä turvaamistoinenpiteestä (Hakalehto 2018, 411). Kiireellinen sijoitus voidaan tehdä lastensuojelun sosiaalityöntekijän viranhaltijapäätöksellä pääsääntöisesti enintään 30 päiväksi silloin, kun *lapsen terveys tai kehitys on välittömässä vaarassa* puutteellisen huolenpidon, tai muiden kasvuolosuhteiden takia, tai lapsi itse vakavasti vaarantaa terveyttään tai kehitystään päihteiden käytöllä, tekemällä muun kuin vähäisenä pidettävän rikollisen teon, tai muulla niihin rinnastettavalla käyttäytymisellä. Tällöin on jo todettuna luvussa 4.2 käsiteltyjen avohuollon tukitoimien soveltumattomuus tai riittämättömyys, sekä sijaishuollon tarve lapsen eduksi. (Lastensuojelulaki 2007).

Kiireellisen sijoituksen tarve voi ilmetä akuutissa tilanteessa, jolloin lapsen huoltaja on esimerkiksi päihetyksen, tai akuutin mielenterveyden häiriön vuoksi väliaikaisesti kykenemätön huolehtimaan lapsesta. Lapsi voidaan tällöin tavallisesti palauttaa kotiin muutaman päivän kuluttua, ja jatkaa työskentelyä perheen kanssa avohuollon tukitoimien avulla. (Hakalehto 2018, 411).

Lastensuojeluviranomaisilla voi olla epäily esimerkiksi huoltajan lapseen kohdistamasta väkivallasta. Tällöin kiireellinen sijoitus voi tulla kysymykseen, mikäli huoltaja kieltäytyy asian selvittämiseksi vaadittavista tutkimuksista, tai lapsen tarvitsemasta hoidosta. Myös lapsen oma väkivaltainen käytös, rikoksiin syyllistyminen, tai päihteidenkäyttö voi johtaa kiireelliseen sijoitukseen. (Hakalehto 2018, 411).

Kiireellisessä sijoituksessa puututaan perhe-elämään ja lapsen perusoikeuksiin. Akuutissa tilanteessa syntyvä lain kiireelliselle sijoitukselle vaatima lapseen kohdistuva välitön vaara itsessään, ja siitä seuraava kiireellinen sijoitus vieraaseen ympäristöön lastensuojelulaitokseen, on lapselle traumaattinen kokemus. (Hakalehto 2018, 412). Tilanne vaatii lastensuojeluviranomaisilta erityistä osaamista ja hienovaraisuutta, kuten edellisessä luvussa 5.4 todetaan.

Poliisi on usein sosiaaliviranomaisen virka-apuna turvaamassa kiireellisen sijoituksen toteutumista. Myös poliisiin voidaan katsoa kohdistuvan kiireellisen sijoituksen tilanteissa oman perustehtävänsä lisäksi erityinen hienovaraisuuden vaatimus, ja luonnollisesti vähimmän haitan periaatteen noudattaminen.

6.6 Huostaanotto ja sijaishuolto

Kiireellisen sijoituksen päättyessä lapsi joko palautetaan huoltajalleen, tai otetaan huostaan, ja sijoitetaan viranomaisen määrittelemään sijaishuoltopaikkaan. Huostaanotto voidaan tehdä, jos lapsen kehitys tai terveys voi vakavasti vaarantua vallitsevien olosuhteiden tai lapsen oman käyttäytymisen vuoksi. (Aer 2012, 312–313). Vakavan vaaran uhka itsessään on jo riittävä peruste huostaanotolle. Laki ei siis

edellyttä kehityksen tai terveyden kärsimistä vaaran seurauksena, vaan niiden vakavan vaarantumisen riski riittää huostaanoton perusteeksi. (Hakalehto 2018, 408).

Lastensuojeluviranomainen toimii lähtökohtaisesti aina yhteistyössä perheen kanssa. Huostaanotto päätös tehdään viranhaltijapäätöksenä, mikäli asianosaiset ovat sille myöntävissä. Tällöin kyseessä on suostumukseen perustuva huostaanotto. Mikäli huostaanottoa vastustaa huoltaja, tai hänen kaksi vuotta täyttänyt lapsensa, kysymyksessä on tahdonvastainen huostaanotto. Tällöin huostaanotto päätöksen tekee hallinto-oikeus viranhaltijan hakemuksesta. (Lastensuojelulaki 2007). Huostaanotto päätös on voimassa toistaiseksi, tai kunnes lapsi täyttää 18 vuotta. Päätös voidaan purkaa aiemmin, mikäli huostaanoton perusteet eivät enää täyty, ja esimerkiksi vanhemman elämänhallinta on oleellisesti ja pitkäaikaisesti parantunut vastaamaan lapsen etua (Taskinen 2012, 88, 107).

Huostaanottoa valmistellaan sosiaalityöntekijöiden parityönä, ja se sisältää tavallisesti asianosaisten kuulemisen. Kuulemisen ja asianosaisten mielipiteiden selvittämisen tavoitteena on taata asianosaisten oikeusturva ja päätöksenteon tasapuolisuus. Huostaanotosta seuraava lapsen sijaishuolto arvioidaan huostaanottopäätöksessä aina lapsen edun kannalta välttämättömäksi. (Aer, 2012, 83). Sosiaalityöntekijöillä on myös oikeus pyytää asiantuntijalausuntoja huostaanottopäätöksensä tueksi. Erityisesti terveydenhuollolla on lasten ja nuorten psyykkisten häiriöiden hoitotahona korostunut velvollisuus yhteistyöhön lastensuojeluviranomaisten kanssa. Muita yhteistyötahoja ovat tyypillisesti varhaiskasvatus ja perusopetus, eli päiväkodit ja koulut. (Taskinen 2012, 37).

Huostaanotettu lapsi sijoitetaan sijaishuoltopaikkaan, joka pystyy tarjoamaan lapselle hoitoa ja huolenpitoa siinä laajuudessa, kuin lapsella on tarve. Lapsen edun ensisijaisuus ohjaa kuntaa sijaishuollon järjestämiseksi lapsen tarpeita vastaavaan yksikköön määrärahoista riippumatta. (Aer 2012, 100–102).

6.7 Huostaanoton oikeusvaikutukset

Alle 18-vuotiaan lapsen huoltaja voi olla lapsen biologinen vanhempi, tai muu henkilö. Huoltajuus tarkoittaa juridista asemaa lapsen elämässä. Tavallisesti huoltaja on lapsen biologinen vanhempi, mutta käräjäoikeus voi vahvistaa tarvittaessa huoltajaksi myös muun henkilön. (Digi- ja väestötietovirasto).

Huostaanotolla ei muuteta lapsen huoltajuutta, ja huoltaja toimii edelleen lapsen edunvalvojana. Huoltajalla säilyy huostaanotossa oikeus käyttää puhevaltaa lapsen omaisuutta ja muita taloudellisia asioita koskevissa asioissa, sekä oikeus päättää lapsen nimestä, kansallisuudesta ja uskontokuntaan kuulumisesta. (Hakalehto 2018, 185). Mikäli vanhempi tai huoltaja ei ole kykenevä toimimaan lapsen edunvalvojana, käräjäoikeus voi määrätä edunvalvonnan siirrosta (Taskinen 2012, 138).

Huostaanottopäätös kuitenkin rajaa huoltajuutta. Huostaanoton perusteella kunnan sosiaalihuollosta vastaava toimielin päättää muun muassa lapsen huostaanoton tarkoituksen mukaisesti lapsen olinpaikasta, hoidosta, kasvatuksesta, valvonnasta, huolenpidosta, opetuksesta ja terveydenhuollosta. (Aer 2012, 84–85). Kunnan sosiaalihuollosta päättävä toimielin on tavallisesti kunnan sosiaali- ja terveyslautakunta, joka tekee tarvittavat päätökset lastensuojeluviranomaisen esityksestä. Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä käyttää huostaanotetun lapsen asioissa itsenäistä puhevaltaa (Taskinen 2012, 141).

6.8 Jälkihuolto

Jälkihuolto on lastensuojelulain mukaista huostassa pidon ja sijaishuollon jälkeistä sosiaalihuollon palvelua, johon lapsella tai nuorella on subjektiivinen oikeus. Subjektiivinen oikeus jälkihuoltoon tarkoittaa, ettei kunta voi jättää palvelua järjestämättä esimerkiksi määrärahojen vähyyteen vedoten. Jälkihuoltoon ovat oikeutettuja kaikki huostassa ja sijaishuollossa olleet lapset ja nuoret 21-vuotiaiksi saakka silloin, kun sijoitus on kestänyt yli puoli vuotta. (Räty 2012, 534).

Sijoituksen päätyttyä sosiaaliviranomainen arvioi yksilöllisen jälkihuollon tarpeen sen hetkisen tilanteen perusteella (Räty 2012, 531). Jälkihuollon tavoite on tukea lapsen palaamista takaisin kotiinsa, tai nuoren itsenäistymistä samoin, kuin vanhemmat tukisivat aikuistuvia lapsiaan. Nuoria, 18–21-vuotiaita aikuisia tuetaan jälkihuollossa muun muassa koulutukseen ja työelämään sijoittumisessa, asumisessa, taloudellisissa asioissa, ja yhteydenpidossa läheisiin ihmisiin. (Hakalehto 2018, 412)

Tarvittavat tukitoimet kirjataan jälkihuoltosuunnitelmaan. Kunnan velvollisuus järjestää lapselle tai nuorelle jälkihuoltoa päättyy viiden vuoden kuluttua siitä, kun lapsi tai nuori on kodin ulkopuolisen sijoituksen päättymisen jälkeen viimeksi ollut lastensuojelun asiakkaana, kuitenkin viimeistään 21-vuotiaana. (Hakalehto 2018, 412–413).

7 SOSIAALIPÄIVYSTÄJIEN HAASTATTELUT

Suoritin poliisiopintojeni kymmenen kuukauden pituisen harjoittelujakson Hämeen poliisilaitoksella Lahden pääpoliisiasemalla. Lahden pääpoliisiasemalla sijaitsee toinen Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymän alaisista sosiaalipäivystyksistä, toinen on Päijät-Hämeen keskussairaalan Akuutti24 -päivystysyksikössä. Vain poliisiasemalla sijaitsevassa yksikössä päivystetään 24/7, eli kaikkina vuorokauden aikoina, vuoden jokaisena päivänä. Poliisiasemalla toimivan sosiaalipäivystyksen työtehtävien painotus on kuitenkin virka-ajan ulkopuolisissa tehtävissä. (Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymä).

Kuntien on huolehdittava sosiaalipalveluiden tarvittavasta laajuudesta kaikkina vuorokaudenaikoina. Lastensuojelussa käytettyä merkittävää julkista valtaa, eikä sen käyttöä voi lain mukaan ulkoistaa yksityiselle toimijalle, joten käytännössä ympärivuorokautisten sosiaalipalveluiden tarjonta on ratkaistu kunnissa, kuntayhtymissä, ja muissa alueellisissa koalitioissa perustetuilla sosiaalipäivystyksen yksiköillä. (Räty 2012, 39–42)

Valvonta- ja hälytyssektorin poliisien ja sosiaalipäivystyksen työntekijöiden tilat sijaitsevat Lahden pääpoliisiasemalla lähekkäin, viereisillä käytävillä. Henkilöstöllä on käytössä yhteinen kahvi- ja taukuhuone, joten sosiaalipäivystyksen työntekijät tulevat nopeasti tutuiksi harjoittelijallekin.

Kolmen sosiaalityöntekijän haastattelut toteutettiin anonyymeina ja satunnaisesti valittujen henkilöiden kanssa. He kaikki olivat kokeneita sosiaalityön ammattilaisia, ja olleet töissä sosiaalipäivystyksessä vähintään vuoden. Keskustelevan syvähaastattelun rungoksi oli tehty viisi haastateltaville etukäteen annettua kysymystä, mutta haastatteluiden edetessä haastatelluille tehtiin useita lisäkysymyksiä, ja tarkennettiin vastauksia lisäkysymyksillä.

Haastatteluihin käytettiin aikaa maksimissaan tunti per haastattelu. Haastattelut nauhoitettiin ja litteroitiin. Ne toteutettiin sosiaalipäivystystä lähinnä olevassa poliisivankilan kuulusteluhuoneessa rauhallisen tilan ja hyvän äänieristyksen takia. Haastatellut sosiaalityöntekijät päivystivät puhelimien ääressä haastattelujen aikana, mutta akuutteja tehtäviä ei onneksi tullut, ja haastattelut saatiin tehtyä lähes keskeytyksettä.

Keskustelevan syvähaastattelun luonteen mukaisesti vastaukset eivät noudattaneet ennalta haastateltaville lähettämieni kysymysten mukaista struktuuria, vaan niihin palattiin, tai niihin nousi uutta asiaa jonkun muun kysymyksen kohdalla. Nostan haastattelujen analyysissä esiin haastateltujen näkemyksiä ja kokemuksia kysymysten aihepiireistä, sekä haastateltavien haastatteluissa spontaanisti kertomia käytännön esimerkkejä niistä. Tekstissä esiintyvät lainaukset ovat suoria lainauksia haastateltavilta. Haastattelut toteutettiin anonyymeinä, joten haastateltavat on merkitty käytettyjen lainauksien yhteydessä H1, H2 ja H3.

7.1 Kotikeikka, lapset lähes näkyvillä

Haastatellut arvostivat poliisin ammattitaitoa ja kokivat poliisin osaamisen liittyvän nimenomaan käsillä olevaan tehtävään, kuten lähisuhdeväkivaltatilanteen rauhoittamiseen asunnossa. Poliisin fokus on tällöin sen perustehtävässä, häiriötilanteen hallintaan saamisessa ja häiriön poistamisessa. Perustehtävään poliisilla katsottiin olevan hyvä koulutus, varusteet ja resurssit.

Haastatelluilla oli kuitenkin tullut vastaan tilanteita, joissa esimerkiksi lähisuhdeväkivaltatehtävällä oli ollut läsnä lapsia, mutta sosiaalipäivystykseen ei ollut asiasta ilmoitettu. Eräässä esimerkissä poliisi-partio oli vanhempien tappelun rauhoitettuaan jättänyt vanhempien kertoman mukaan toisessa huoneessa nukkumassa olleet lapset nukkumaan. Partio ei ollut käynyt huoneessa katsomassa lasten tilannetta.

”Ja ihan elävästä elämästä (tämä esimerkki)!”

H3.

Haastatellun mielestä pitäisi olla aivan selvää, ettei yksikään lapsi oikeasti nuku, jos asunnossa riidellään niin koväänisesti, että paikalle tarvitaan poliisia. Poliisi ei tarkastanut lasten vointia, tai edes lasten olemassaoloa mitenkään, eikä lastensuojelulain mukaista veloitetta tehdä lastensuojeluilmoitus kehitystä vaarantavista olosuhteista noudatettu. Lapset jäivät tehtävällä näkymättömiksi.

”Tai siinä poliisi on tehnyt sellaista arviointia, joka ei sille kuulu, vaan se on selkeästi sosiaalitoimen tehtävä arvioida.”

H3.

Kokemuksia haastatelluilla oli myös perheväkivaltatehtävistä, joilla poliisi oli asunnossa havainnut lastenhuoneen, mutta lapset eivät olleet paikalla. Haastatellut pitivät todennäköisenä, että tällaisten tehtävien tyhjissä lastenhuoneissa on todennäköisesti ollut lapsia, jotka ovat oppineet kotonaan piiloutumaan vanhemman, tai muun asunnossa olleen henkilön riehumiselta. Lapsi mahtuu piiloon yllättävän pieneen tilaan.

”Ne on siellä (piilossa) hiljaa, kun ei ne halua ite saada kyytiä.”

H2.

”Ne on oppinu sen tavan (olla piilossa), ja vanhemmat sanoo, ettei ne oo tuolta (huoneesta) tullu.”

H2.

”Heillä (lapsilla) on uskomattomia piiloja, mihin mahtuu.”

H2.

Ilman asunnon perinpohjaista tarkastamista lapsien paikallistamiseksi nämä lapset ovat vaarassa jäädä näkymättömiksi. Piilostaan löytämättä jäänyt lapsi jää osattomaksi etunsa mukaisista palveluista, joilla lasta ja hänen perhettään voitaisiin sosiaaliviranomaisessa auttaa.

7.2 Kotikeikka, lapset muualla

Perheväkivaltatehtävillä on myös tilanteita, joissa lapsi ei varmuudella ole paikalla. Vanhempi saattaa kertoakin, että lapsi asuu muualla. Lapsen tilapäinen oleskelu toisen vanhemman tai muun henkilön luona, sekä kodin ulkopuolinen sijoitus, ovat tilanteita, joissa vanhemman luokse suuntautuva väkivalta-, häiriö-, tai muu vastaava tehtävä antaa aina aiheen lastensuojeluilmoituksen tekoon.

Vaikka lapsi asuisi muualla, mutta poliisitehtävällä oltaisiin esimerkiksi tapaajavanhemman, tai vanhemman kumppanin luona, on lastensuojeluilmoituksen kynnyks ylittynyt. *Kyseessä on lapsen lähipiirin henkilöt, jolloin vaikutus lapsen kasvu- ja kehitysolojen turvallisuuteen on suora.* Tieto kuuluu välitettäväksi sosiaalipäivystäjälle ja edelleen virka-aikaisen lastensuojeluviranomaisen tiedoksi ja arvioitavaksi.

7.3 Päihtyneet nuoret

Hätäkeskus välitti tehtävän poliisille päihtyneistä nuorista julkisella paikalla, tehtävä meni tiedoksi myös sosiaalipäivystykselle. Sosiaalipäivystyksen soitettua jonkin ajan päästä partiolle perään, oli kuultu partion puhuttaneen nuoret ja lähettäneen heidät kotiin. Henkilöllisyyksiä nuorilta ei ollut selvitetty.

”Partio kertoi, et siin oli muutama nuori kaljakassin kanssa, mut me (partio) lähetettiin ne kotiin”.

H2.

Nuorten päihtymykseen saatetaan poliisissa suhtautua rennosti, jos päällimmäisenä mielessä on omat nuoruusmuistot harmittomaksi jääneestä pussikaljoittelusta. Tehtävällä poliisi ei voi kuitenkaan tietää, että samasta nuoresta saattaa olla jo pelkästään päihteiden käyttöön liittyviä kymmeniä lastensuojeluilmoituksia, alkaen 12-vuotiaasta. Tai nuoren alkoholit saattavat olla vanhemman hankkimia. Nuoren taustalla saattaa olla jo pitkälle mietittyjä kiireelliseen sijoitukseen liittyviä suunnitelmia, joihin poliisin sosiaalipäivystykseen tekemä ajantasainen ilmoitus tavatusta päihteiden käytöstä toisi välittömän vaaran perusteen.

”Ja lapsen oma huono olo”.

H2.

Tehtävällä tavatun päihtyneen nuoren taustalla voi olla psykiatrian hoitokontakti, nuori on voinut oireilla jo kauan itsetuhoisuutta, tai masentuneisuutta. Ilman sosiaaliviranomaisen taustatietoja ja arviointia nuoresta poliisi ei voi lapsen edun vaarantumatta lähettää nuorta kotiin. Lastensuojelulain mukaan jokainen alle 18-vuotias on lapsi, joten päihtyneen nuoren kohdalla on aina selvitettävä henkilöllisyys, ja konsultoitava sosiaalipäivystystä ennen nuoren palauttamista kotiin.

7.4 Säilöön otetut, tapaajavanhemmat, aikuiset näpistelijät

Sosiaalipäivystäjät saivat harvoin tiedon putkaan viedyistä henkilöistä, muuntorangaistuksella vankilaan passitetuista, tai tutkintavankeuteen määrätystä. Nämä tulivat aikanaan lastensuojelussa esiin lähinnä poisjäänteinä lasta koskevista, sovituista viranomaistapaamisista, ja poisjäännin syiden selvittelystä.

Hätäkeskuksen välittämiä häiriö- ja metelitehtävien usein toistuvia osoitteita tarkistettiin joskus sosiaalipäivystyksessä. Osoitteita katsottiin, koska on mahdollista, että osoitteessa asuu esimerkiksi tapaajavanhempi. Useat hälytykset osoitteeseen lapsen tapaamisten ulkopuolella voivat olla signaali tapaajavanhemman kyvyttömyydestä tarjota lapselle tapaamisissa riittävän vakaita ja turvallisia olosuhteita.

Aikuiset näpistelijät ovat poliisille tavanomainen tehtävä. Näpistelijoilla on usein taustalla moninaisia ongelmia, tyypillisesti päihdeongelma ja usein asunnottomuutta. Yksi haastateltava muisti tapauksen, jossa aikuisen näpistelijän asioita selviteltäessä oli tullut ilmi alaikäisen lapsen vanhemmuus, ja lapsi oli jouduttu sijoittamaan. Taustalla oli tässäkin tapauksessa paljon muutakin ongelmaa, kuin näpistys, josta henkilö oli jäänyt kiinni. Aikuisen lapsettoman näpistelijän kohdalla sosiaalipäivystäjän ohje on tehdä sosiaalihuoltolain mukainen huoli-ilmoitus. Näpistely on tyypillisesti oire muista elämänhallinnan ongelmista.

7.5 Anna perustehtävän jälkeen hetki kokonaistilanteen arvioinnille

Kaikilla haastatelluilla oli kokemuksia poliisin tekemistä tilannearvioista, jotka eivät olleet vastanneet lapsen etua. Sen koettiin johtuvan siitä, että *poliisissa ei ole tiedostettu tehtävällä saatujen tietojen ja havaintojen arvoa*. Poliisissa ei ymmärretty, että esimerkiksi lähisuhdeväkivaltatehtävään liittyy usein paljon muutakin, kuin vain poliisin käsissä oleva perustehtävä. Saadun tiedon ja havaintojen välittäminen sosiaalitoimelle jäi tekemättä, koska niitä ei ehkä osattu kuvitella henkilöiden tai perheen kontekstiin.

Haastatellut kertoivat ymmärtävänsä varsinkin kotikeikoilla tilanteiden sekavuuden, mutta toivoivat poliisilta perustehtävän välittömän hoidon jälkeen hetkeä perheen tilanteeseen paneutumiselle. Kun tilanne on saatu hallintaan ja osalliset rauhoittumaan, voisi puhutukseen sisällyttää myös perheestä kysymisen, vaikka omien havaintojen kautta. Kysymällä esimerkiksi kenelle pienet kengät eteisessä kuuluvat, tai kenen tuo lastenhuone on?

Ymmärrystäkin poliisille toki löytyy. Sosiaalipäivystys on instituutiona vielä melko nuori, joten haastateltavat arvelivat virkaiältään vanhimpien poliisien tekevän edelleen sellaista lapsen edun arviointia, mikä ei heille kuulu. Vanhojen käytänteiden muuttaminen on hidasta, ja viranomaisyhteistyöllä on aina ollut haasteensa, mutta toisaalta yhteistyön onnistumisen esteitä on menestyksekkäästi poistettu sijoittamalla sosiaalipäivystyksiä fyysisesti poliisilaitoksille. Viranomaisten rajapintatyöskentelyssä konsultoinen kynnys täytyy pitää kaikin tavoin matalalla.

7.6 Jääkö poliisilta tekemättä lastensuojeluilmoituksia?

”Jää.”

H3.

”He on poliiseja ja mä oon lastensuojelu, ne sit soittaa mulle, niin mietitään yhdessä.”

H1

”...ei tarvi aatella, että pitäis osata lastensuojelua, kun se on mun tehtävä.”

H1.

Kaikki haastateltavat olivat yhtä mieltä siitä, että poliisilta jää lastensuojeluilmoituksia tekemättä. Selkeissä tapauksissa, kuten tämän opinnäytetyön johdannon fiktiivisessä perheväkivaltatilanteessa, ilmoituksia tehdään kiitettävästi, ja lastensuojelulain määräämä viranomaisen velvollisuus siihen tunnetaan poliisissa hyvin.

Yksi ongelma on viivästyneet lastensuojeluilmoitukset. Näissä tapauksissa haastateltavat katsoivat ongelman juurisyyksi sen, että poliisi on tehnyt tilanteessa sille kuulumatonta lastensuojelullista arviota, ja ilmeisesti todennut, ettei akuuttia hätää ole. Näin tapahtunee erityisesti silloin, kun lapset eivät ole enää aivan pieniä, vaikka lastensuojelulain mukaan kaikki alle 18-vuotiaat ovat yhtä lailla lapsia.

Esimerkiksi metelikeikalla, kun asunnosta on kuulunut kovaa meteliä ja naapurit ovat kutsuneet poliisin paikalle. *Poliisi on voinut arvioida äidin päihtyneeksi, mutta pystyvän huolehtimaan teini-ikäisistä paikalla olleista lapsistaan. Tällöin poliisi on ylittänyt oman ammatillisen osaamisensa rajat, eikä ole toimi-*

nut lapsen edun mukaisesti välittämällä tilannetta heti tehtävällä ollessaan sosiaaliviranomaisen arvioitavaksi. Poliisi on ehkä ajatellut toimivansa vähimmän haitan periaatteella (Poliisilaki), mutta tosiasiallisesti toiminta on heikentänyt lasten etua ja oikeusturvaa, sekä voinut vaikeuttanut lastensuojeluviranomaisen työtä.

Edellä mainitulla metelikeikalla poliisilla ei voinut olla entuudestaan tiedossa, että perhe on ehkä ollut lastensuojelun asiakkaana jo jonkin aikaa. Äidin päihteiden käytön on lastensuojelussa epäilty olevan ongelmallista, ja vaikuttavan lapsiin koulussa ilmenneinä käytöshäiriöinä ja psyykkisinä oireina. Lasten oma sosiaalityöntekijä virka-aikaisessa lastensuojelussa on voinut arvioida kiireellisen sijoituksen olevan lasten kannalta paras vaihtoehto perheen tilanteen näkyväksi saattamiseksi, ja tuen tarpeen arvioimiseksi.

Kiireellisen sijoituksen kriteerinä on kuitenkin *välitön vaara*. Lasten kasvuolosuhteiden on oltava sellaiset, että lapsen terveys tai kehitys on välittömässä vaarassa. Poliisitehtävä päihtyneen äidin ja tämän lasten luo voisi täyttää kiireellisen sijoituksen perusteet. *Jos poliisi kehottaa äidin lapsineen nukkumaan ja tekee lastensuojeluilmoituksen muutaman tunnin kuluttua poliisilaitokselle palatessaan, on kiireellisen sijoituksen mahdollisuus tällä erää jo menetetty.*

7.7 Milloin yhteys sosiaalipäivystykseen?

”(...) jos siellä paikalla on lapsia, tai selviää, että niillä henkilöillä, jotka siihen tapaukseen liittyy (on lapsia), niin silloin sen lapsen edun arviointi pitäis siirtää sosiaalitoimelle.”

H3.

Poliisitehtävältä sosiaalipäivystykseen tehdyn yhteydenoton, käytännössä puhelinsoiton, jälkeen lapsen edun arviointi siirtyy oikealle viranomaiselle, eli lastensuojeluviranomaiselle. Lastensuojeluviranomainen tarkistaa asiakasrekisteristä kyseisen lapsen, henkilön tai perheen tilanteen, ja neuvottelee jo samalla puhelulla jatkotoimenpiteistä yhdessä poliisin kanssa.

Tällöin poliisi on tehnyt oman osansa lapsen edun tapauskohtaisesta arvioinnista. Poliisi on siis tehtävällä havainnut fyysisesti läsnä olevia lapsia, ja ottanut tehtävällä vielä ollessaan yhteyttä sosiaalipäivystykseen.

Poliisi voi myös olla jo jututtanut paikalla olevia henkilöitä mahdollisista lapsista, tai tarkistanut omista tiedoistaan, että henkilöllä on alaikäinen lapsi. Saatuaan tietää tehtävään liittyvän henkilön olevan vanhempi, poliisi ottaa yhteyttä sosiaalipäivystykseen ja kertoo tilanteen. Sosiaalipäivystäjä kartoittaa lisäkysymyksillä tilannetta ja päättää, tehdäänkö tilanteesta lastensuojeluilmoitus. Näissä tapauksissa, kun

lapset eivät ole tehtävällä läsnä, tilanne ei välttämättä vaadi yhteydenottoa vielä tehtävältä, vaan konsultoinnin ja mahdollisen lastensuojeluilmoituksen voi tehdä henkilökohtaisesti sosiaalipäivystykseen poliisilaitoksella.

Yhteydenoton kynnyksen on oltava matala. Poliisissa ei voida tietää perheen taustalla olevasta sosiaalihuollossa tapahtuvasta työskentelystä, joten lähtökohtana on oltava, että kaikki lapseen liittyvä tieto voi olla tärkeää, ja se on välitettävä lapsen edun toteutumisen nimissä eteenpäin lastensuojeluviranomaiselle.

”Joo, meillä pitäisi olla kaikki mahdollinen tieto, koska koskaan ei voi tietää mistä tiedosta on hyötyä”.

H1.

Aina tehtävällä ei ole kyseessä lapsen vanhempi tai huoltaja, vaan esimerkiksi lapsen vanhemman seurustelukumppani. Vanhemman kumppani kuuluu lähes aina lapsen lähipiiriin, jolloin esimerkiksi äidin miesystävän riehuminen asunnolla on lastensuojelun kannalta tärkeä tieto, olipa lapsi paikalla, tai ei. Lapsen kannalta ei ole väliä kuka lähipiirin ihmisistä turvattoman olon aiheuttaa.

”Olis oleellisen tärkeätä, että kilautettais kaverille (sosiaalipäivystäjälle), et nyt tääl on tää, et tuu paikalle, niin tottakai mä meen.”

H1.

7.8 Näkymättömästä lapsesta näkyväksi

Haastatellut toivat esiin poliisin tavan havainnoida ihmisiä. Sen katsottiin olevan hyvin samanlainen kuin sosiaalityöntekijöilläkin. Kiinnitetään huomiota ihmisiin, heidän puheeseensa, mahdolliseen välinpitämättömyyteen, ja muuhun käyttäytymiseen. Yhteinen havainnointitapa lisäsi haastateltujen luottamusta poliisiin. Tehdään ehkä paljon samoja havaintoja, mutta tulkitaan niitä ammattitaustan takia eri lailla. Mainittiin myös ”rivien välistä lukeminen”, josta on vaikea sanoa, mitä se ihmisten kanssa toimiessa on, ja mikä lopulta herättää huolen.

”...kun tulee se vaikutelma, ettei oo kaikki ookoo.”

H1.

Muutamia asioita lapsiperheen asunnossa kannattaa tarkastella; onko asunnossa likaista, vaiko vain sekaista? Onko tavaroita niille kuulumattomilla, oudoilla paikoilla? Onko sängyissä lakanat? Onko jääkaapissa ruokaa?

Poliisilla on paljon erityyppisiä tehtäviä, ja haastatellut toivat esiin, etteivät he edes tiedä poliisin tehtävien moninaisuutta. Kukin haastateltava toi myös esiin, että puhuukin haastattelussa siksi vain sosiaalipäivystäjän näkökulmasta, siitä miten lapsen edun toteuttaminen kahden viranomaisen rajapinnassa heidän mielestään voisi sujua paremmin.

Haastatteluissa nousi esille useita tehtävätyyppejä, joilla lapsen etuun on kiinnitettävä huomiota. Osa tehtävistä on selkeitä, kuten lähisuhdeväkivaltatehtävät. On selvää, ettei väkivaltaisessa kodissa kasvaminen tarjoa lapsen kehitykselle ja terveydelle turvallisia olosuhteita. Myös päihteisiin liittyvät häiriötehtävät mainittiin, samoin ”ratit”, eli päihtyneenä moottorikäyttöisellä ajoneuvolla liikkuminen.

Yksi haastateltava käytti määritelmää ”kaikki normaalista poikkeavat liikennejutut”. Tähän kategoriaan voisi kuulua esimerkiksi ajo-oikeudetta ajo, jonka voisi katsoa osoittavan yleistä piittaamattomuutta säännöistä ja turvallisuudesta. Oletukseni on, että haastateltava rajasi vähäiseksi katsottavat liikenerikkomukset pois, mutta halusi painottaa piittaamattoman liikenneasenteen mahdollista vaikutusta henkilön muuhun elämänasenteeseen ja -hallintaan.

Liikennetehtävät nousivat kuitenkin jokaisessa haastattelussa esille. *Päihtyneenä ajava saattaa tänään kiinni jäädessään olla liikenteessä yksin, mutta kuljettaa ensi viikolla lastaan päihtyneenä.* Liikennetehtävillä nähtiin erittäin tärkeäksi tarkistaa poliisin rekisteristä, tai ainakin kysyä, onko kuljettajalla lapsia. Kuljettajaa puhuttaessa voi vilkaista, onko autossa turvaistuinta, tai muuta lapsille kuuluvaa tavaraa.

Päihteiden käyttö mainittiin niin ikään jokaisessa haastattelussa. Huumejuttujen yhteydessä tieto vanhemman tai huoltajan, tai muun lähipiirin henkilön, huumeaineiden käytöstä välittyy harvoin poliisilta lastensuojelulle. *Lähivanhemman, tapaajavanhemman, vanhemman seurustelukumppanin, isovanhemman, sisaruksen, tai muun lapsen kanssa aikaa viettävän henkilön päihteidenkäyttö lieveilmiöineen on aina riski lapsen kehitykselle ja terveydelle.* Lapsen ehdoton etu on, että tieto lähipiirin päihdeongelmista välitetään lastensuojeluviranomaisille.

7.9 Lastensuojeluilmoituksen tekemisestä

”Pääsääntösestihän te (poliisit) tuutte tohon (sosiaalipäivystyksen) ovelle tai soitatte, niin se on ok”.

H2.

Lastensuojeluilmoitus kohdistuu oikeaan henkilöön vain oikealla henkilötunnuksella. Haastatellut olivat havainneet näissä jonkin verran puutteita. Ilmoitusta tehdessä oli saattanut olla puhetta 8-vuotiaasta, mutta henkilötunnus ei tätä tukenut. Tällöin on riskinä ilmoituksen kirjautuminen väärän lapsen tietoihin, tai ilmoituksen kirjaamatta jääminen. Tämä korostui erityisesti tilanteissa, joissa vuorojen vaihdon alla ilmoitustiedot annettiin pikaisesti paperilla.

"(...) ne käsinkirjoitetut hieroglyfilipareet (...)."

H1.

Poliisin kenttävuoroissa kesken olevat tehtävät tehdään pääsääntöisesti itse loppuun, eikä niiden viimeistelyä siirretä seuraavan vuoron partiolle. Kiire saattaa tehtävät päätökseen ja väsymys ovat inhimillisiä pitkän vuoron jälkeen, eikä asia ollut haastatelluille suuri ongelma. Silti yksikin kirjaamaton ilmoitus tarkoittaa yhtä apua vaille jäävää lasta. Tavallisesti epätarkkuudet kuitenkin selvisivät soittamalla partiolle tai tilannekeskukseen.

Nuorten kohdalla oli esiintynyt myös väärin annettuja henkilötunnuksia, joko tahattomasti, tai todennäköisemmin tahallisesti. Nuoret eivät toki aina muista henkilötunnustaan, saati vanhempansa puhelinnumeroa. Henkilöllisyyden tarkastaminen kaikessa poliisitoiminnassa on kuitenkin keskeistä.

Haastatellut toivoivat poliisilta aikaa ja malttia niin puhelimitse tehtävään konsultointiin suoraan tehtävältä, kuin poliisilaitoksella tehtäviin lastensuojeluilmoituksiin. Usein tehtävällä havaittiin joku huolta herättävä seikka, jonka vuoksi otettiin yhteys sosiaalipäivystykseen. Sosiaalipäivystäjän tarkastettua puhelun aikana perheen asiakastilanteen, pystyttiin lisäkysymyksillä tarkentamaan tilannetta riittävästi käymättä välttämättä paikan päällä. Oikea-aikainen konsultointi siis nopeutti sekä poliisin, että sosiaalipäivystyksen työtä.

8 POLIISIN ROOLI LASTEN SUOJELUSSA JA LASTENSUOJELUSSA

"Poliisi on sen ensihetken tilanteen rauhoittaja ja arvioitsija, mutta tilanteen hoitaminen pidemmällä aikavälillä edellyttää laajaa viranomaisyhteistyötä ja hyvää tiedonkulkua."

Ylikomisario Jussi Päivänsalo, Länsi-Uudenmaan poliisilaitos (Helsingin Sanomat, 22.10.2021, A19).

Yllä oleva ylikomisario Jussi Päivänsalon lausuma liittyy Helsingin Sanomien 22.10.2021 julkaisemaan artikkeliin poliisin kotihälytysten määrän lisääntymisestä. Helsingin Sanomien mukaan poliisin kotihälytysten määrä lisääntyi vuonna 2021 koko maassa peräti 26,5 % vuoteen 2019 verrattuna. Väkivallan katsottiin siirtyneen julkisista tiloista koronarajoitusten myötä yksityisiin tiloihin, eli käytännössä koteihin. Lehden artikkelissa ylikomisario Päivänsalo korosti poliisin tekevän perheväkivaltakeikoilta rikos-, lastensuojelu- ja huoli-ilmoituksia matalalla kynnyksellä, sekä yhteydenottojen sosiaaliviranomaisiin olevan säännöllisiä.

Päivänsalon kanssa samaa painottivat myös tähän opinnäytetyöhön haastatteleman sosiaalipäivystyksen sosiaalityöntekijät Lahden pääpoliisiaseman sosiaalipäivystyksessä. Moniammatillinen työ nähtiin haastatteluissa oleelliseksi. Yhteistyö eri hallinnonalojen ja eri koulutustaustan omaavien ihmisten kanssa koettiin mielekkääksi ja tuottavaksi. Vahva substanssiosaaminen omalta alalta ja laaja ymmärrys oman työn vaikuttavuudesta edistää toisen hallinnonalan ammattilaisen osaamisen arvostusta ja toimivan poikkihallinnollisen yhteistyön onnistumista.

Poliisi on valtion viranomainen, jonka työ on vahvasti säänneltyä. Poliisi luonnollisesti noudattaa työsäännön annettuja lakeja ja asetuksia. YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen laadukkaamman toteuttamisen vaade suomalaisen viranomaistyöhön tuli sopimuksen noudattamista valvovalta YK:n Lapsen oikeuksien komitealta vuonna 2011. Komitean mukaan Suomi ei toteuta lapsen edun ensisijaisuutta lain-säädännössä, hallintotoimissa ja viranomaistyössä täysimääräisesti. Komitean mukaan lapsen edun käsitettä ei Suomessa ymmärretä sen täydessä laajuudessa, eikä siten sen lakiasteista velvoittavuutta. (Lasten oikeuksien komitea, 2011).

Poliisin työ on pitkälti ihmissuhdetyötä, työtä tehdään poliisin roolin kautta, mutta omalla persoonalla. Erityisesti poliisin kenttätöissä ihmisten kohtaamisia tulee lähes jokaisella hälytystehtävällä. Poliisit, kuten muutkin ihmiset, kohtaavat työssään tilanteet ja muut ihmiset koulutuksensa, työ- ja elämäkokemuksensa, sekä persoonansa kautta. Ihmissuhdetyön yksi uhkatekijä on kyynistyminen, mielekkyyden menettäminen työstä. Kyynistyminen voi ilmetä ihmissuhdetyössä muun muassa mekaanisena suhtautumisena ihmisiin. Ihmistä ei tällöin kohdata enää toisena persoonana, vaan jonkinlaisena välttämättömänä kohteena. Kyynistyminen aiheuttaa pystyvyyden ja aikaansaamisen tunteiden vähene-mistä suhteessa työhön. (Duodecim, Terveyskirjasto).

Työn merkityksellisyyden kokemus on yleisesti nähty yhdeksi työssä jaksamisen ja viihtymisen kriteeriksi. Puolustusvoimien viralliseksi sloganikseen lanseeraama ”Tee työtä, jolla on tarkoitus” on osu-vasta sisällöstään huolimatta päätynyt työpaikkojen vapaamuotoisiin keskusteluihin heitoksi työssä koetusta turhautumisesta. Samojen asiakkaiden tuonti poliisin säilönottotiloihin viikoittain saattaa ajoittaisen turhautumisen lisäksi aiheuttaa ajan kuluessa kyynistymistä, eikä työ silloin näyttäydy enää

merkityksellisenä. Lapsen edun kohdalla tilanne on toinen. Poliisilla on mahdollisuus tehdä erittäin vaikuttavaa työtä tapauskohtaisen lapsen edun arvioinnilla tunnistamalla tehtävillään lapsen etua vaarantavia seikkoja. Jokaisen näkymättömän lapsen saattaminen näkyväksi omien tietojen ja havaintojen välittämisellä lastensuojeluviranomaiselle voi olla käännteentekevä asia sille yhdelle, ennen näkymättömälle lapselle.

Poikkihallinnollinen viranomaisyhteistyö tarkoittaa hallintokuntien välistä tai hallintorajat ylittävää toimintaa. Hallinnollisia rajoja ylitetään yhteistyönä asiakkaan eduksi. Työtä tehdään tyypillisesti oman ja toisen viranomaisalan rajapinnalla. Poliisilla on päivittäin rajapintayhteistyötä tyypillisesti pelastus-, ensihoito- ja sosiaaliviranomaisten kanssa. Rajapintayhteistyötä tehdään myös paljon järjestöjen ja erilaisten yhteisöjen kanssa esimerkiksi poliisin ennalta estävässä toiminnassa. Jokainen viranomainen, tai muu toimija, hoitaa siis omaa perustehtäväänsä, mutta toimii lisäksi myös sen rajapinnoilla aktiivisesti muiden toimijoiden kanssa. Aktiivisella rajapintayhteistyöllä voidaan saada jokaisen toimijan työhön lisää vaikuttavuutta ja tuloksellisuutta, jonka suurin hyötyjä on asiakas.

Lastensuojelun viranomaistyössä poliisin työssään saamien havaintojen ja tietojen merkitys voi olla suuri. Poliisi ei vain aina itse tunnista saamiensa tietojen arvoa. Sekainen asunto saattaa näyttäytyä vain sekaisena asuntona, tai päihtyneenä häiriköivän henkilön kiinnioton jälkeen mahdollista alaikäisen vanhemmuutta ei huomata selvittää. Tässä rajapintayhteistyö voi muodostua asiakkaan kannalta merkittäväksi. Matalan kynnyksen konsultointi puhelimitse käsillä olevalta tehtävältä sosiaalipäivystykseen ei vie montaa minuuttia, mutta saattaa muuttaa tehtävän merkittävyyttä paljonkin. Sekainen asunto voikin näyttäytyä signaalina laajemmasta elämänhallinnan ongelmasta, joka on jäänyt sosiaaliviranomaiselta pimentoon. Asunnon haltijan taustaa tunteva sosiaalipäivystäjä osaa kysyä poliisin havainnoista asunnolta lisäkysymyksiä, ja tuloksena voi olla merkittävää tietoa asunnon haltijasta.

Kenen tahansa tehtyä lastensuojeluilmoituksen lapsesta, olisi mukava tietää myöhemmin, että omalla toiminnalla on ollut myönteinen vaikutus lapsen tilanteeseen. Ilmoittajan kohdattua saman lapsen myöhemmin uudelleen ja uudelleen, edelleen vaikeassa tilanteessa, saattaa ilmoittajaa mietityttää, onko lapsen tilanteen eteen tehty lastensuojelussa kaikki mahdollinen, vai eikö asia ole jostain syystä edennyt. Poliisi, tai kukaan muukaan ilmoittaja, ei voi myöhemmin kuitenkaan saada tietoa lapsesta, josta on lastensuojeluilmoituksen aiemmin tehnyt. Lasta koskeva tieto on viranomaisen asiakirjoissa, jotka eivät julkisuus- ja asiakaslain suojaamina kuulu muille kuin lapsen asiaa hoitaville viranhaltijoille (Aer 2012, 211).

Samasta lapsesta saattaa lastensuojeluun tulla useita lastensuojeluilmoituksia. Poliisi voi tyypillisesti kohdata saman leikki-ikäisen kotikeikalla, tai 13-vuotiaan päihtyneenä tehtävillään useinkin. Taustalla tapahtuvasta lastensuojelun työprosessista ei voi saada tietoa, ja tilanne voi poliisitehtävällä näyttäytyä muuttumattomalta, jopa toivottomalta. Poliisilta vaaditaan motivaatiota tehdä oma osansa tässä, eli

konsultoida joka ikiseltä tehtävältä puhelimitse sosiaalipäivystystä ja tehdä aina uusi lastensuojeluilmoitus. Lastensuojelun vaikuttavuuden arviointi ei ole poliisin tehtävä, tilanteessa on vain luotettava toisen viranomaisen osaamiseen ja prosesseihin.

Lasten suojelun edistäminen omassa työssä on paitsi inhimillisesti merkittävää, myös kansantaloudellisesti vaikuttavaa. Varhainen puuttuminen on yksilön kannalta erityisen merkittävä toimintamalli. Sillä pienennetään tehokkaasti yksilölle kumuloituvaa ongelmakuormaa ja vähennetään tilanteiden eskaloitumista lastensuojelullisiin sijoitustoimenpiteisiin. Kuuden Suomen suurimman kaupungin (Helsinki, Espoo, Vantaa, Turku, Tampere, Oulu) lastensuojelun kokonaiskustannuksista liki 80 % käytettiin sijoitusten kustannuksiin. Näiden kuuden kaupungin sijoitusten kustannukset vuonna 2019 olivat yhteensä 318,2 miljoonaa euroa. Yhtä sijoitettuna ollutta lasta kohden kustannus oli keskimäärin liki 57 000 euroa. (Kuusikkotyöryhmä, 2019).

Poliisilla on mahdollisuus lapsen edun arviointia työssään käyttämällä vaikuttaa lastensuojelun oikea-aikaiseen toimintaan, lapsen etuun ja oikeuksiin, ja edelleen lastensuojelun kustannuksiin. Lapsen edun vaarantuminen voi olla näkyvissä esimerkiksi huumeissa ajanutta kuljettajaa pysäytettäessä. Poistamalla huumeuskun liikenteestä poliisi on hoitanut oman perustehtävänsä. Tekemällä lastensuojeluilmoituksen kuljettajan alaikäisestä lapsesta poliisi on edistänyt lapsen edun toteutumista, suorittanut laadukasta viranomaistyötä ja edistänyt lastensuojelun toimintaedellytyksiä huumekuljettajan lapsen edun mukaisesti.

9 POHDINTA

”Heikosti hoidetut lapset horjuttavat yhteiskuntavakautta ja turvallisuutta pitkäkestoisesti, kasvattavat palveluvelkaa ja näin kriisiyttävät yhteiskunnan pysyvästi.”

Inka Hetemäki, Suomen Unicef
(Haaste -lehti, 15.9.2021)

Suomen Unicefin ohjelma- ja vaikuttamistyön johtaja Inka Hetemäki kirjoittaa Rikoksentorjuntaneuvoston 15.9.2021 julkaisemassa Haaste -lehdessä koronapandemian vaikutuksista lasten oikeuksiin. Lasten oikeuksien sopimus on laajasti ratifioituna ympäri maailman tehnyt kolmenkymmenen vuoden ajan hyvää työtä lasten edun ja oikeuksien edistäjänä. Vaikka korona ei sairautena kurita pahiten lapsia, sen välilliset haitalliset vaikutukset lapsiin ja lasten etuun ovat olleet mittavat. Muun muassa kouluja on

suljettu monissa maissa, eikä kolmasosa maailman koululaisista ole saanut lainkaan etäopetusta. Koulunkäynnin poisjäänti lapsen arjesta vaikuttaa oppimistulosten puuttumisen lisäksi voimakkaasti myös lasten turvallisuuteen, osallisuuteen ja sosioemotionaalisiin taitoihin. (Haaste -lehti, 15.9.2021).

Suomessa etäopetus on turvattu laadukkaiden etäyhteyksien, saatavilla olevien mobiililaitteiden ja opetushenkilöstön korkean koulutustason avulla. Korona on kuitenkin aiheuttanut poikkeusoloja tätä kirjoittaessa jo puolentoista vuoden ajan, maaliskuusta 2020 alkaen. Puolitoista vuotta voi olla uuvuttavan pitkä aika elää rajoitusten ja suojausten kanssa kenelle tahansa, mutta lapsen elämässä tuo aika on lapsen kehityksen kaareissa ja aikuisen aikaperspektiivin puuttuessa ikään kuin pidempi.

Pandemia-aika on onnistuneesta etäopetuksesta huolimatta vaikuttanut Suomessa voimakkaimmin erityisesti lastensuojelun piiriin kuuluviin ja kodin ulkopuolelle sijoitettuihin lapsiin. Nämä lapset ovat jo lähtökohtaisesti muita lapsia heikommassa asemassa, ja rajoitustoimet ovat vaikuttaneet voimakkaasti juuri näihin haavoittuvassa asemassa oleviin lapsiin. (Nelimarkka ym. 2021).

Haavoittuvassa asemassa olevat lapset, heidän havaitsemisensa ja tarpeidensa tunnistaminen on Suomen Kansallisen lapsistrategian yksi kolmesta teemasta. Lapsen oikeuksien sopimuksen 3 artiklan mukaan kaikissa hallintotoimissa on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu. YK:n Lasten oikeuksien komitean huomautuksessa Suomelle painotetaan lapsen edun ensisijaisuutta kaikessa viranomaistoiminnassa. Myös Suomen lastensuojelulaki priorisoi lapsen edun.

Poliisin tekemä lapsen edun tapauskohtainen arviointi opinnäytetyön aiheeksi nousi käytännön työstä poliisiopintojeni harjoittelujaksolla keväällä 2021. Aiempi ammattitaustani sosiaalihuollosta antoi myös poliisin työhön hyödyllistä näkemystä ihmisten moninaisista tilanteista. Vuosien työkokemus sosiaalihuoltolain mukaisen palvelutarpeen arvioinnin laatimisesta antoi valmiuksia, ja rohkeuttakin, kysyä myös poliisina tehtävillä kysymyksiä, joiden vastauksista poiki usein lastensuojelu- ja huoli-ilmoituksia sosiaaliviranomaiselle.

Lapsen edun ajankohtaisuus tuntui opinnäytetyön edetessä vain voimistuvan. Yhteydenottoni muun muassa Suomen Unicefiin, Lastensuojelun keskusliittoon ja Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymään työni alkutaipaleella vahvisti aiheen ajankohtaisuuden ja merkittävyyden. Olen kiitollinen erityisesti Suomen Unicefin Elina Sireniltä saamastani linkitetystä materiaalista, jonka kautta löysin runsaasti lisää aiheeseen liittyvää mielenkiintoista ja ajankohtaista aineistoa. Kaikkea innostavaa löytämäni ja lukemaani en tässä työssä voinut edes hyödyntää, sillä opinnäytetyön laajuus on rajallinen, samoin käytettävissä oleva aika. Perheen, työssäkäynnin, opiskelun ja opinnäytetyön tekemisen yhdistäminen on kurssikaiverini Jonnan sanoin ”jatkuva arjen Tetristä”.

Teoriapohja muodostui aiheen ympärille lapsen edun määritelmästä, lastensuojelulaista ja lastensuojelun prosessien avaamisesta. Teorian rajasin koskemaan järjestyspoliisin työtä, enkä siten pyrkinytkään tyhjentäviin kokonaisuuksiin edellisistä, vaan tarkoituksenmukaisiin, aiheeseen liittyviin osuuksiin.

Sosiaalipäivystäjien haastattelut toimivat asiantuntijoiden puheenvuoroina aiheeseeni. Sosiaalipäivystäjät käyttävät työssään merkittävää julkista valtaa ja joutuvat tehtävien akuutin luonteen ja ajankohdan vuoksi tekemään usein päätöksiä, jotka kajoavat osallisten perusoikeuksiin. He tekevät työtään usein poliisin kanssa yhdessä, ja poliisin antama virka-apu on monessa tilanteessa tarpeen. Heillä on siten työssään paras mahdollinen ulkopuolinen näkymä poliisin työhön.

Opinnäytetyöni produktina valmistui tiivis, yhdelle A4-paperille mahtuva kenttäohje järjestyspoliisin käyttöön lapsen edun arvioinnista poliisitehtävillä (LIITE 1). Kenttäohje sisältää vain kaikkein oleellisimman, se on ikään kuin pikakäyttöohje. Varsinainen käyttöopas on kokonainen opinnäytetyö, johon syventymällä lukija saa reippaan annoksen tietotaitoa lapsen edun tunnistamisesta, sitä vaarantavista riskitekijöistä, ja toimintaohjeita jatkoa varten. Kenttäohje ei kuitenkaan mielestäni ole optimaalisin tapa jakaa tietoa lapsen edusta poliisissa. Poliisihallinnossa on kenttäohjeita luonnollisesti monelle asialle, ja käytännön työssä ne usein tупpaavat hautautumaan jonnekin informaatiotulvan alle. Niiden etsiminen järjestelmistä koetaan vaikeaksi. Sähköiset verkkokurssit eivät nekään näyttäyty kovin suosittuina.

Olen aiemmassa työssäni kouluttanut organisaationi henkilöstöä muun muassa erityisryhmiin kuuluvien asiakkaiden kohtaamisesta. Noissa koulutustilaisuuksissa koin, että välitön kasvokkain tapahtuva keskusteleva tiedon välitys oli toimivampi ratkaisu sen sijaan, että olisin laatinut kirjallisen ohjeistuksen ja laittanut sen henkilöstölle sähköpostitse jakoon. Kasvokkain tapahtuvissa koulutustilaisuuksissa oli mahdollista pohtia siinä hetkessä mieleen nousevia asioita yhteisesti. Mahdollisten väärinymmärrysten määrä oli keskusteleavassa koulutuksessa varmasti pienempi, kuin kirjallisen tuotoksen lukemisen jälkeen. Keskustelevalle koulutuksella tarkoitan tässä siis kouluttajan tekemää alustusta aiheesta ja sen jälkeistä kysymysten ja kommenttien kautta käytävää keskustelua. Tässä vaiheessa tällaisen lapsen etua käsittelevän koulutuksen järjestämiselle ei valitettavasti ollut mahdollisuutta, joten joudumme ainakin toistaiseksi tyytymään työni liitteenä olevaan kenttäohjeeseen.

Ammattitaito on osaamisen kokonaisuus, joka muodostuu muun muassa perus- ja täydennyskoulutuksessa saadusta teoriapohjasta, tiedon analysointi- ja soveltamistaidoista, työkokemuksesta ja ajattelutaidosta. Alati muuttuvassa yhteiskunnassa myös työkenttä ja siihen kuuluvat tehtävät muuttuvat. Tällä en tarkoita lisääntyvää tehtävämäärää, vaan tehtävien sisällöllistä moninaistumista. Useat eri ammattinharjoittajat ovat kuvailleet työtään, alasta riippumatta, ”tässä saa toisinaan olla opettaja, terapeutti, talonmies ja vaikka mitä”. Mainitut ammatit ovat vaihdelleet puhujasta riippuen, mutta yhteistä on ollut usean eri ammatin piirteitä yhdistävä lausahdus omaa työtä kuvailtaessa. Mihinkään mainittuun ammattiin työntekijällä ei siis ole ollut koulutusta, mutta työtehtävien moninaisuus on ollut ajoittain niin

kaukana perustehtävästä, että henkilö on tuntenut käyttävänsä kaikkea osaamistaan työtehtävässään varsin laajasti. Nämä henkilöt ovat vaikuttaneet tyytyväisiltä työhönsä. Työn on koettu tarjoavan riittävästi haasteita, mutta myös onnistumisen ja pystyvyyden tunteita.

Moderni poliisi on moniosaaja. Suomalainen nykymuotoinen poliisikoulutus tuottaa jokaiselle valmistuvalle poliisille kansainvälisen vertailun kestävän laaja-alaisen korkea-asteen peruskoulutuksen. Poliisihallinnon sisällä lisäkouluttautumisen mahdollisuuksia on runsaasti tarjolla alalla pitkään työskenneillekin. Toisaalta moniosaaminen voidaan kokea myös tehtävämäärää lisääväksi vaatimukseksi.

Poliisin tehtäväkentälle mahtuu kuitenkin paljon muitakin huomioon otettavia asioita. Sosiaalihuoltolain mukaisten sosiaalitoimelle tehtävien huoli-ilmoitusten määrä on kasvanut valtakunnallisesti. Poliisissa huoli-ilmoituksia on tehtävä esimerkiksi muistisairaasta vanhuksesta, kun herää huoli vanhuksen pärjäämisestä nykyisessä tilanteessaan. Kunniaväkivalta ei ole uusi ilmiö kantasuomalaistenkaan parissa, mutta lisääntyneen maahanmuuttajaväestön kautta kunniaväkivallan esiintyvyys on ollut kasvussa. Sen tunnistaminen ja siihen puuttuminen voi olla haastavaa, mutta poliisi on usein se viranomainen, joka sen tehtävillään voi havaita. Lähisuhdeväkivaltaan liittyy useita arvioitavia asioita; onko kyseessä aikuisen lapsen vanhempaansa kohdistama kaltoinkohtelu, tai onko keski-ikäisen pariskunnan kesken voimakas riippuvuusasetelma, johon on toisen turvallisuuden vuoksi puututtava? Päihdeongelmaisen asiakkaan halukkuutta päihdehoitoon on tiedusteltava, ja aloitettava tarvittaessa hoitoonohjaus. Tehtävällä saatetaan käydä kerrostaloasunnossa, jonka mielenterveyden häiriöistä kärsivä asukas on täytännyt ääriään myöten tavaralla. Vaarallisesta palokuormasta on lain mukaan tehtävä ilmoitus pelastuslaitokselle.

Edellä mainittu on tavanomaista poliisin tekemää työtä, jossa jokaisessa tarvitaan hallintokuntarajat ylittävää yhteistyötä. Poliisille ei siis ainoastaan kasata aina vain uusia tehtäviä, vaan tehtävien sisältö laajenee ja poliisin on vastattava toiminnallaan tehtävien uusiin vaatimuksiin. Poliisi ei ole yksin hoitamassa edellä mainittuja tehtäviä, vaan niissä on aina mukana toinen viranomaistaho. Laadukas poliisityö vaatii moniosaamista myös viranomaisyhteistyössä.

Tässä opinnäytetyössä olen käsitellyt lapsen etua ja sen huomioimista poliisitehtävillä. Lapsen edun ensisijaisuudelle on lakisääteisiä velvoitteita, eikä viranomaistyössä lapsen etua voi siten ohittaa. Tapauskohtainen lapsen edun arviointi poliisitehtävillä tarkoittaa lapsen edun tunnistamista, sen toteutumisen esteenä olevien asioiden tunnistamista, ja niiden eteenpäin ilmoittamista lastensuojeluviranomaiselle. Lapsen edun arvioinnissa on siis kysymys ajattelusta. Se on havainnointia, havaintojen analysointia suhteessa lapseen etuun, ja lapsen edun riskitekijöiden tunnistamista. Kun riskitekijä on tunnistettu, se ilmoitetaan tiedoksi sosiaalipäivystäjälle, joka tekee arvion lastensuojelun tarpeesta ja tarvittavista toimenpiteistä.

Poliisin on siis tunnistettava ja hoidettava roolinsa lapsen edun etuvartiossa. Näkymätön lapsi on se lapsi, jonka hätää kukaan ei näe, jonka etuja vaarantavia tekijöitä kukaan ei tunnista, ja jonka oikeuksia ei kukaan puolusta. Lapsi voi poliisitehtävällä olla fyysisesti poissa ja löytyä tehtävän ulkokehältä kysymyksellä, onko osallisilla alaikäisiä lapsia. Tunnistamalla lapsi poliisitehtävällä, ja tunnistamalla lapsen etua vaarantavia riskitekijöitä lapsi saatetaan näkyväksi, sekä tarvitsemansa avun ja tuen piiriin.

Loppusanoiksi totean Suomen Unicefin ohjelma- ja vaikuttamistyön johtaja Inka Hetemäkeä edelleen siteeraten:

”Yhteiskuntien ja koko maailman vakaus, vauraus ja kehittyminen ovat kiinni investoinneista hyvään lapsuuteen. Tähän perustuu myös YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen velvoite lapsen edun ensisijaisuudesta.”

LÄHTEET

Aer, Janne 2012: Lastensuojeluoikeus. Helsinki, Sanoma Pro.

Digi- ja väestötietovirasto. Suomi.fi -verkkopalvelu. Luettavissa: <https://www.suomi.fi/kansalaiselle/pa-risuhde-ja-perhe/laheisen-kuolema/opas/vainajan-lahiomaisen-asema/alaikaisen-asema-vanhem-man-kuoltua>. Luettu 25.10.2021.

Duodecim, Terveyskirjasto. Työuupumus (burnout). Luettavissa: <https://www.terveyskir-jasto.fi/dlk00681/tyouupumus-burnout?q=kyynistyminen>. Luettu 31.10.2021.

Hakalehto, Suianna 2018. Lapsioikeuden perusteet. Juridica-kirjasarjan 34. teos. Helsinki, Alma Ta-lent Oy.

Helsingin Sanomat, 22.10.2021. Kaupunki -sivut, A19. Toimittaja Anne Kantola. Poliisit samaan osoit-teeseen 21 kertaa Espoossa. Sanoma Media Finland Oy. Luettavissa: <https://nakois-lehti.hs.fi/7d1d9a36-306e-4b47-95d3-db67435f0ba8/18>. Luettu 22.10.2021.

Hämäläinen, Juha. 2007. Lastensuojelun kehityslinjoja. Tutkimus Suomen lastensuojelun aatepoh-jasta ja oppihistoriasta. Snellman instituutin A-sarja 22 /2007. Vaajakoski, Gummerus kirjapaino Oy.

Jokinen Juha (toim.) 2006. Esitys toimenpiteistä huostaanottomenettelyn kehittämiseksi. Sosiaali- ja terveysministeriö, Lastensuojelun kehittämissuunnitelma, Huostaanottotyöryhmä. Luettavissa: <https://thl.fi/documents/10542/473715/Loppuraportti%20150106.pdf>. Luettu 25.9.2021.

Kannisto, Raija. 2007. Sosiaalipalveluiden laajentumisen ja tasa-arvoisuuden tielle. Kontrolloijasta auttajaksi. Teoksessa: Huolenkantajat. Kokemuksia ja sattumuksia sosiaalialan vuosikymmeniltä. PS-kustannus. WS Bookwell Oy.

Kansallinen lapsistrategia 2040. Valtioneuvoston julkaisuja. Luettavissa: <https://julkaisut.valtioneu-vosto.fi/handle/10024/162864>. Luettu 23.9.2021.

Kuntaliitto. Sosiaali- ja terveysasiat, sosiaalihuolto. Luettavissa: <https://www.kuntaliitto.fi/sosiaali-ja-terveysasiat/sosiaalihuolto>. Luettu 10.10.2021.

Kuusikko-työryhmä 2019. Kuuden suurimman kaupungin lastensuojelun palvelut ja kustannukset vuonna 2019. Luettavissa: https://www.hel.fi/hel2/tietokeskus/julkaisut/pdf/20_06_11_Kuusikko_Lastensuojelu_2019.pdf. Luettu 31.10.2021.

Känkänen, Päivi 2012: Lastensuojelun sosiaalityön historia Suomessa 1800-luvun lopulta 1990-luvulle. Pro gradu -tutkielma. Itä-Suomen yliopisto.

Lapsen oikeuksien komitea, 2011. Yhdistyneet kansakunnat, 57. istunto, 30.5.-17.6.2011, päivitetty versio 7.9.2011. Päätelmät: Suomi. Luettavissa: [ADVANCE UNEDITED VERSION \(um.fi\)](#). Luettu 20.9.2021.

Lapsiasiavaltuutettu. Elina Pekkarinen. Valituksen tekeminen komitealle. Ulkoministeriö, Lapsiasiainvaltuutetun toimisto. Luettavissa: [Valituksen tekeminen lapsen oikeuksien komitealle | Lapsiasiavaltuutettu](#). Luettu 9.10.2021.

Lasten oikeuksien viestintäverkosto. Opetus- ja kulttuuriministeriö, Lastensuojelun keskusliitto. Luettavissa: [Lapsen etu - Lapsenoikeudet.fi](#). Luettu 8.10.2021.

Lastensuojelulaki, 2007. Luettavissa <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>.

Lastensuojelun käsikirja, päivitetty 9.7.2021. THL. Luettavissa: <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lastensuojeluilmoitus-ja-lastensuojeluasian-vireilletulo/lastensuojeluilmoitus#kennella%20on%20velvollisuus%20tehda%20ilmoitus>. Luettu 6.10.2021.

Mahkonen, Sami 2003: Lastensuojeluilmoitus. Helsinki, Gummerus.

Mahkonen Sami 2010: Lastensuojelu ja laki. Helsinki, Edita Prima Oy.

Nelimarkka, Siiri ym. Koronapandemian vaikutuksia lastensuojelun palveluihin ja asiakkaiden hyvinvointiin vuonna 2020. Tutkimuskatsaus. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. Työpaperi 5 / 2021. Luettavissa: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/140941/URN_ISBN_978-952-343-623-7.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Luettu 6.11.2021.

Pajulammi, Henna 2014. Lapsi, oikeus ja osallisuus. Väitöskirja, Lapin yliopisto, oikeustieteiden tiedekunta. Helsinki, Talentum.

Poliisilaki. Vähimmän haitan periaate. Luettavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2011/20110872?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=v%C3%A4himm%C3%A4n%20haitan#highlight1>. Luettu 23.10.2021.

Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymä. PHyky.fi. Sosiaalipäivystys. Luettavissa : <https://www.phyky.fi/fi/perhe-ja-sosiaalipalvelut/aikuiset/sosiaalipaivystys/>. Luettu 22.10.2021.

Rikoslaki 1889: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001#L21>

Haaste -lehti 15.9.2021. Lapsen oikeuksien toteutuminen mitataan kriiseissä. Rikostentorjuntaneuvosto, Oikeusministeriö. Luettavissa: [Haaste Lapsen oikeuksien toteutuminen mitataan kriiseissä - Rikostentorjunta.fi](https://www.haaste.fi/haaste-lapsen-oikeuksien-toteutuminen-mitataan-kriiseissa-rikostentorjunta-fi). Luettu 31.10.2021.

Räty, Tapio 2012: Lastensuojelulaki. Käytäntö ja soveltaminen. Edita. Porvoo, Bookwell Oy.

Saastamoinen, Kati 2016: Lapsen suojelu. Keuruu, Edita.

Sosiaalihuoltolaki 2014. Luettavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301#L4P36>

Söderholm, Ann-Lis & Kivitiie- Kallio Satu (toim.) 2012: Lapsen kaltoinkohtelu. Duodecim. Porvoo, Bookwell Oy.

Taskinen, Sirpa 2012: Lastensuojelulain soveltaminen. Sanoma Pro.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL): Lapsivaikutuksen arviointi. <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/kehittyvat-kaytannot/lapsen-oikeudet-lahtokohtana/lapsivaikutusten-arviointi>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL): Hyvinvointi ja terveyserot. Luettavissa: <https://thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/keskeisia-kasitteita>. Luettu 8.10.2021.

Unicef. Lapsen oikeuksien julistus. Luettavissa: <https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/lapsen-oikeuksien-julistus/>. Luettu 8.10.2021.

UN Treaty Body Database. United Nations, Human Rights, Treaty Bodies. Luettavissa: [Treaty bodies Search \(ohchr.org\)](https://www.ohchr.org/en/treaty-bodies). Luettu 9.10.2021.

Vilka, Hanna ja Airaksinen, Tiina 2004: Toiminnallinen opinnäytetyö. 1.–2. painos. Helsinki, Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Yhdistyneet Kansakunnat, 1989: Lapsen oikeuksien sopimus. <https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/sopimus-kokonaisuudessaan/>

Yleissopimus lapsen oikeuksista, 1991. Luettavissa: [YLEISSOPIMUS lapsen oikeuksista - FINLEX®](#).

Yleiskommentti nro 14, 2013. YK:n lapsen oikeuksien komitean 62. istunto, 14.1.-1.2.2013. Suomenos Lapsiasiavaltuutetun toimisto, 2014. Luettavissa: [CRC_C_GC_14_julkaisu.pdf \(lapsiasia.fi\)](#). Luettu 10.10.2021.

LIITE 1

LAPSEN EDUN HUOMIOIMINEN POLIISITEHTÄVILLÄ KENTTÄOHJE JÄRJESTYSPOLIISIN KÄYTTÖÖN LAHDEN PÄÄPOLIISIASEMALLA

Lakiperusta

- Yleissopimus lapsen oikeuksista, eli Suomen vuonna 1991 ratifioima YK:n Lasten oikeuksien sopimus velvoittaa ottamaan lapsen edun ensisijaisesti huomioon kaikessa viranomaistyössä. Lasten oikeuksien sopimuksen ratifiointi tarkoittaa, että sopimus on kirjattu Suomen lakiin.
- Lastensuojelulain 1:2 § mukaisesti lasten ja perheiden kanssa toimivien viranomaisten (...) on ohjattava lapsi ja perhe tarvittaessa lastensuojelun piiriin.
- Poliisilla on viranomaisena Lastensuojelulain 5:25 § mukainen velvollisuus ilmoittaa lastensuojeluviranomaiselle saadessaan tehtävässään tietää lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen edellyttävät mahdollisen lastensuojelutarpeen selvittämistä.

Esimerkkejä poliisitehtävistä ja lapsen edun huomioimisesta

- Kotikeikka (päänteet, väkivalta, lähisuhdeväkivalta tmv), lapsia paikalla → konsultoi puhelimitse **tehtävältä** sosiaalipäivystäjää
- Kotikeikka (päänteet, väkivalta, lähisuhdeväkivalta tmv), lapset varmuudella muualla → tee lastensuojeluilmoitus sosiaalipäivystäjälle, henkilökohtaisesti tai puhelimitse
- Kotikeikka (päänteet, väkivalta, lähisuhdeväkivalta tmv), jossa jollain osallisella on alaikäinen lapsi, mutta lapsi varmuudella muualla → tee lastensuojeluilmoitus sosiaalipäivystäjälle, henkilökohtaisesti tai puhelimitse
- Päihtynyt alaikäinen → konsultoi puhelimitse **tehtävältä** sosiaalipäivystäjää
- Näpistelevä alaikäinen → konsultoi puhelimitse **tehtävältä** sosiaalipäivystäjää
- Liikennetehtävä (esim. huumeratti, ajo-oikeudetta ajo tmv), lapsi mukana → konsultoi puhelimitse **tehtävältä** sosiaalipäivystäjää
- Liikennetehtävä (esim. huumeratti, ajo-oikeudetta ajo tmv), lapsi ei ole mukana → tee lastensuojeluilmoitus sosiaalipäivystäjälle, henkilökohtaisesti tai puhelimitse

Tiedon välittäminen sosiaalipäivystykseen

- Ota huomioon lapsen taustalla mahdollisesti käynnissä oleva lastensuojelun prosessi. Havaintosi ja tietosi tehtävältä voivat olla ratkaiseva peruste esimerkiksi kiireelliselle sijoitukselle.
- Jos tehtävällä on alle 18-vuotias lapsi, tilanne vaatii aina välitöntä lastensuojelun tarpeen arviointia. Ota välittömästi tehtävällä olleen tilanteen rauhoituttua puhelimitse yhteys sosiaalipäivystykseen.
- Jos tehtävän osallisella on alle 18-vuotias lapsi ja herää huoli, että osallisen vointi tai käytös ei ole lapsen edun mukaista, tee lastensuojeluilmoitus sosiaalipäivystykseen henkilökohtaisesti, tai puhelimitse.
- Kirjaa lastensuojeluilmoitus Pokeen ja R-ilmoituksen selostusosaan.